

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

STATI INU OBSTATI

Primož Trubar.

Glasilo za člane SPD-PT

Letnik: 2005

Številka: 10

ISSN 1408-8363

STATI INU OBSTATI

Glasilo za člane SPD-PT

Letnik: 2005

Številka: 10

Izdalo:
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar,
zanj mag. Viktor Žakelj

Urednik: Dušan Voglar

Oblikovanje:
Parnas, zavod za kulturo
in turizem Velike Lašče

Tisk:
Grafiko, d. o. o.

ISSN 1408-8363

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar, Ljubljana

Primož Trubar,

KAZALO

Protestantska misel za današnji čas (mag. Viktor Žakelj)	3
Govor dr. Boštjana Žekša, predsednika SAZU, na osrednji počastitvi dneva reformacije v Ljubljani 2004	5
Slovesnost ob dnevu reformacije v Gornji Radgoni 2004	6
Nagovor Dušana Zagorca, podžupana občine Gornja Radgona	7
Govor Boruta Pahorja, poslanca v Evropskem parlamentu, v Gornji Radgoni 2004	7
Bodimo njihovi dediči. Govor dr. Božidarja Debenjaka ob dnevu reformacije v Krškem 2004	9
Nagovor Danice Simšič, županje Ljubljane, na Mestnem trgu 23. 12. 2004	11
Iz pisma Felicijana Trubarja, superintendenta v Ljubljani, tajniku deželnega zbora Janžu Gebhartu	11
Pobude za program proslavljanja 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja	12
Zbrana dela Primoža Trubarja, 3. knjiga (Dušan Voglar)	15
Vsebinska in uredniška zasnova revije za vprašanja protestantizma <i>Stati inu obstati</i>	16
Iz predgovora Adama Bohoriča h knjigi <i>Zimske urice proste</i> , 1584	16
Delo podružnice v Murski Soboti (Geza Farkaš)	18
Delo podružnice na Rašici (Matjaž Gruden)	19
Slikarska kolonija Primož Trubar, Moravske Toplice 2004 (Nikolaj Beer, Franc Obal)	20
Slikarska kolonija Primož Trubar, Moravske Toplice 2005	21
Ekскурzija v Breže (Ladislav Pojbič)	22
Oskar Sakrausky (Dušan Voglar)	22
Ekскурzija v Labin (Ladislav Pojbič)	25
Matija Vlačič (vir: dr. Mirko Rupel)	25
Ekскурzija v Laško, Brestanico in Krško (Ladislav Pojbič)	27
Manufaktura Mojster Janez	28
Prekmurje in »Rastoča knjiga« (Veronika Klemenčič)	28
Sklepi občnega zbora SPD PT 11. 6. 2004	30
Sklepi občnega zbora SPD PT 18. 6. 2005	31
Iz <i>Cerkovne ordninge</i> Primoža Trubarja	32

Primož Trubar,

PROTESTANTSKA MISEL ZA DANAŠNJI ČAS

mag. Viktor Žakelj

Ne vem prav natančno, kdaj sem se prvič srečal s protestantizmom. Verjetno v šoli, pri pouku slovenskega jezika. Zagotovo pa vem, da me je tematika intelektualno vznemirila na učiteljski, ko nam je prof. Jamarjeva, ki nam je s toliko vneme predstavljala Trubarja, Dalmatina, Bohoriča ... in kasneje Tavčarja in njegovo Visoško kroniko ... Visoški gospod naj bi bil protestant, te vere se naj bi našel na Nemškem ... Tako nekako.

Protireformacija je menda ljubljanske protestante pregnala tudi v naše poljanske in selške hribe. Govorilo se je, da se je kako protestantsko čtivo še dolgo po tem našlo v naših kmečkih hišah. Kaj je res, ne vem. Drži pa, da je reformacija, protestantizem, intenzivno živela tudi v krajih "južne Gorenjske", saj je – tako zgodovina – bila v letih 1585–88 intenzivna protireformacija na območju loškega gospodstva (Benedik). Tu je pridigal tudi znani Peter Kupljenik, ki je že pred Giordanom Brunom končal – po letih papeških ječ – na grmadi na istem Cvetličnem trgu v Rimu.

Iz tega se da sklepati, da imamo domala vsi Slovenci tudi protestantske korenine, da nas mora to obdobje naše zgodovine že zato zanimati, saj je znano, da čigar preteklost, tega prihodnost. Pa še to: sedaj je (skrajni) čas, da na reformacijo, protireformacijo oz. protestantizem pogledamo s potrebne intelektualne distance, da dejstva – takšna in drugačna – ne

pometamo več pod preprogo, predvsem pa, da se vprašamo, ali sta ta misel in zlasti še način razmišljanja, ki je zapečatil dolgo obdobje srednjega veka, aktualna še danes nasploh in v našem, pogosto zatohlem slovenskem prostoru. posebej. Naj navedem nekaj – bolj ali manj znanih – misli v tej smeri.

Konec srednjega veka, približno od druge polovice 14. stoletja, pa vse do prvih desetletji 16. stoletja, sta v znamenju velikih prenovitvenih filozofskih, literarnih, duhovnih in podobnih gibanj. V ospredje stopi človek, kot enkrat, neponovljiv osebek, zahteva se prehod od božjega k človeškemu, a divinis ad humana. Ko se začno kazati tudi prva znamenja blagovne proizvodnje in s tem težnja po povečanem izkoriščanju na eni in bogatenju na drugi strani, odpuščanje grehov pa postane za Cerkev donosni prodajni artikel (kupljeni odpustek je zamenjal zaupanje v Božjo pravičnost), postane jasno, da je na vrsti reforma Cerkve, ki je bila ves srednji vek absolutna avtoriteta na duhovnem področju in obenem največji zemljiški gospod.

Cerkev ob pomoči posameznih vladarskih hiš zavrne zahtevo po prenovi, po vrnitvi k izvirnemu krščanstvu in reformacija postopoma preide v protestantizem, v luteranstvo kot posebno versko izpoved.

Območja današnje Slovenije, kot tipičnega križpotja med severom in jugom, vzhodom in zahodom, in naših prednikov ta velika, za človeštvo usodna gibanja – na

srečo, bomo rekli – ne zaobidejo. Še več lahko rečem, naši pradedje, ki se tedaj prvič zavedo svoje jezikovne in kulturne drugačnosti, so v jedru tedanjih gibanj. Ne le, da nas je Trubar prvi poimenoval za Slovence, da je Ljubljano razglasil za naše glavno mesto, da so protestantski duhovni voditelji v pičlih 45 letih natisnili nič manj kot 56 knjig, da je npr. samo Trubar, ta največji Slovenec prejšnjega tisočletja, spesnil tudi kar 504 verze (M. Smolik, E. Škulj), in tako dalje in tako dalje, ampak smo se skozi “nebesa” reformacije in “peklo” protireformacije kot posamezniki in kot narod prekrasili, postali dokončno drugačni od svojih sosedov, ki niso imeli te priložnosti. Naš človek od tedaj dalje bolj ali manj sam določa odnos do božjega in posvetnega; reformacija/protireformacija je dvignila stopnjo prilagodljivosti našega naroda, zato in samo zato smo se kot narod mogli obdržati na tem območju in končno, ob koncu prejšnjega tisočletja, napravili odločilni korak od naroda k naciji, postali v državo organiziran narod.

Zato je prav, da se vsaj enkrat v letu zavemo tega, spomnimo dogodkov in ljudi, ki so postavljali temelje slovenstvu, pa seveda tudi prekmurskih protestantov v kasnejših stoletjih, ki so, med drugim, dvignili prekmurščino na raven knjižnega jezika, npr. Mihaela Bakoša ali pa Števana Küzmiča, in ohranili slovensko evangeličanstvo.

Zastavimo si hipotetično vprašanje: kaj bi bilo z nami, če protireformacija pri nas ne bi uspela? Zanesljiv odgovor se glasi: prevladujoča vera na tem območju bi bila evangeličanska. Jasno, toda, kaj bi bilo z nami, bi še govorili slovensko, bi še bili Slovenci?

Pri nas je pod vplivom Rimskokatoliške cerkve dolgo veljalo prevladujoče prepričanje, da bi Slovenci v tem primeru kot narod izginili, da bi se najverjetneje utopili v nemštvu, kajti “luteranstvo” se je pri nas enačilo z nemštvom.

Najmanj, kar lahko rečemo, je, da to ni edina možnost, morda pa bi po vzgledu Skandinavcev postali vitalnejši in podjetnejši.

Kaj več glede tega ne moremo reči, a ker se protestantizem istoveti s svobodo, najprej versko, potem pa z vsemi ostalimi, moremo reči, da bi razvoj slovenskega naroda tekel bistveno drugače, kot je,

ideološke omejenosti bi zagotovo bilo manj (znana zahteva po delitvi duhov), podjetnosti in svetovljanstva pa bi bilo več.

S tem pa odpiramo že naslednje vprašanje: je razmišljanje na protestantski način, protestantska etika, nekaj, kar je aktualno v današnjem svetu, ko svet skozi proces globalizacije resnično postaja “ena sama dolga vas”?

Trdim, da! Kajti vedno več nas je, naravni viri so omejeni, okolje ogroženo, prost pretok blaga, storitev in ljudi pa vse bolj *conditio sine qua non* preživetja človeka kot vrste. Protestantski odnos do božjega in svetnega najmanj, kar lahko rečem, lajša preseganje vseh mogočih razlik, ki koreninijo bodisi v naravi ali pa so plod zgodovinskega razvoja.

Priče pa smo tudi drugemu, na videz protislovnemu procesu: družbe se vedno bolj, na eni strani, lažirajo, vloga velikih monoteističnih religij upada, na drugi strani pa je “bogoiskateljstvo” v porastu, ljudje kot posamezniki, zunaj cerkva, iščejo odgovore na večna vprašanja življenja.

Evropski človek, kolikor ne išče v duhovnih prostranstvih daljnega Vzhoda, je spet, tako kot v Trubarjevih časih, soočen, na eni strani, s *theologia gloriae*, z manifestacijo moči Cerkve, na drugi strani pa s *theologia crucis*, ki terja pogled vase, samospraševanje, odgovorno ravnanje, na kar pa navaja protestantizem.

Ni se torej čuditi, da je vse več tudi literature, ki na svež, dialoški način odpira dileme sodobnega človeka, in to na način, kot so to počeli protestantje, ko so zapirali vrata za srednjim vekom in odpirali nova v novi vek.

Vsa ta razmišljanja pa je treba aplicirati tudi na naše domače razmere, ko se mora naša slovenska družba na novo konstituirati kot pluralna družba enakopravnih subjektov, ko moramo z vsemi mogočimi razlikami ne le živeti drug ob drugem, ampak tudi drug z drugim. Hkrati pa se moramo umestiti v vseevropsko skupnost narodov in držav, tvorbo, ki ji ni primere v zgodovini. Kot so Trubar, Dalmatin, Küzmič in drugi bili na eni strani svetovljani, so na drugi strani čutili po slovensko, delovali v korist “lubih Slovencev”.

Jim hočemo, jim zmoremo slediti? Da bi jim le!

GOVOR

DR. BOŠTJANA ŽEKŠA,

predsednika Slovenske akademije
znanosti in umetnosti,

NA OSREDNJI POČASTITVI DNEVA REFORMACIJE V LJUBLJANI 2004

Spoštovani gospod predsednik Republike Slovenije, spoštovane gospe in gospodje, ekscelence, cenjeni gostje!

V veliko čast mi je, da vas lahko nagovorim ob dnevu reformacije, prazniku, ki ga je pri nas leta 1991 uvedla nova slovenska država. Jeseni 1517 je Martin Luther poslal cerkvenim dostojanstvenikom svoje teze proti zlorabi odpustkov, ki naj bi jih bil po izročilu 31. oktobra nabil na vrata cerkve v Wittenbergu. Objava tez velja za začetek reformacije in nastajanja nove evangeličanske cerkve. Zato je pri nas dan reformacije praznik slovenskih evangeličanov, je pa tudi izjemno pomemben za vse Slovence, saj se ob tem spominjamo velikega prispevka naših protestantov, ki so v 16. stoletju postavili temelje slovenski književnosti, slovenskemu knjižnemu jeziku ter slovenskemu slovničarstvu in s tem temelje sodobne slovenske kulture samobitnosti.

Pri tem se ne spominjamo samo Primoža Trubarja, očeta prve slovenske knjige, čigar 500. obletnico rojstva bomo slavili čez štiri leta, ampak vseh treh generacij teh bistrh, prizadevnih, razgledanih in dejavnih mož, ki so v 16. stoletju zgradili kulturno podlago za sodobno slovenstvo s šolami, tiskarno in utrditvijo slovenščine kot cerkvenega in javno rabnega jezika. Prav letos poteka 420 let od vrhunca drugega protestantskega rodu, saj je bila leta 1584 natisnjena slovenska *Biblija*, ena od prvih dvajsetih v narodnih jezikih, isto leto pa je ob njej nastala Bohoričeva slovnica *Zimske urice*. Protestantsko gibanje pri nas je bilo široko in enotno, saj je s skupnim delovanjem ustvarilo in izdalo v drugi polovici 16. stoletja 57 bibliografskih enot v slovenščini.

Tudi po katoliški obnovi se je pri nas ohranilo protestantsko izročilo. Od srede 19. stoletja se je ohranila bohoričica. Prav tako se je še naprej uporabljala

Dalmatinova *Biblija* in tudi prva katoliška, Japljeva izdaja *Biblije* dvesto let kasneje se je močno opirala nanjo. Tudi Bohoričeva slovnica se je še uporabljala, saj so jo po več kot sto letih ponatisnili, do naše dobe pa ji je sledila vrsta sijajnih slovenskih slovničarjev. Po obdobju protestantov so drugi gradili na njihovi dediščini in se tega tudi zavedali, saj že Janez Vajkard Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* s pohvalnimi besedami prikaže delo protestantov kot uterneljiteljev slovenske književnosti. Razvoj se nadaljuje preko Academiae operosorum, Zoisa, Prešerna, Slomška, Cankarja do samostojne slovenske države in današnjih dni. Lep primer zveznega razvoja, kontinuitete, če hočete, rasti, ki sloni na delu predhodnikov, čeprav morda na krajši časovni skali včasih zgleda, da gre za prelome in uničevanje lastne dediščine.

Prazniki, kot je današnji, ne služijo le povečevanju prednikov in s tem nas samih, ampak lahko iz delovanja naših protestantov dobimo tudi koristne napotke za sedanje življenje in delo. Eden od najvažnejših prispevkov protestantov je seveda slovenski knjižni jezik, jezik za vse Slovence, jezik, v katerem so bili sposobni izraziti tudi tako zahtevne tekste, kot je *Biblija*, jezik, ki je bil odprt spremembam. To dragoceno dediščino smo prevzeli od njih in jo moramo gojiti naprej. V duhu protestantov, strpno in odprto moramo skrbeti za razvoj in krepitev jezika, da se bo prilagajal novemu svetu in bo sposoben izraziti najsubtilnejša razmišljanja in najbolj zapletena znanstvena dognanja. Jezik moramo razvijati in gojiti, ni pa se potrebno izčrpavati v njegovi obrambi, saj nam ga nihče ne namerava uničiti. Naš jezik ni ogrožen, oziroma je ogrožen prav toliko kot drugi jeziki v EU, če le bomo skrbeli zanj. To pa je naloga vseh nas, ne le naših slovenistov, ki bi bili, se zdi, včasih pripravljene prevzeti to breme kar nase.

Drugi nauk naših protestantov za današnjo rabo sledi iz tega, da so se obračali na vse "Ljube Slovence" in niso upoštevali mej med deželami. Tudi mi moramo razmišljati o vseh Slovencih, tistih tukaj doma, tistih v zamejstvu, ki živijo in ohranjajo našo narodno kulturo na ozemlju, kjer so od nekdaj živeli, in tistih v tujini, ki so se izselili iz ekonomskih ali političnih razlogov ali pa tam študirajo. Vsi ti morajo tvoriti enotno narodno občestvo, ki se med seboj izmenjuje in oplaja ter tudi aktivno vpliva na bodoči razvoj države Slovenije. Seveda je treba k temu občestvu dodati tudi vse tujce, ki so živeli in delali ali ki sedaj živijo in delajo v Sloveniji. Le tako nas bo več.

Reformacija je bila utemeljena na osebni veri: nihče ne more lastne odgovornosti prenašati na druge, kar ne velja le v razmerju do Boga, ampak za prav vse, kar počnemo. Samo skupnost samostojnih, ustvarjalnih in odgovornih posameznikov premika svet in zgodovino.

Za vzgojo takih ljudi so protestanti potrebovali šolstvo, Trubar je sestavil abecednik, stanovska šola naj bi omogočala neposreden vpis na visokošolski študij, na tūbinško univerzo so poslali v nekaj desetletjih več kot sto študentov. Danes nam te zahteve pomenijo, da potrebujemo kvalitetno in v svet odprto visoko šolstvo, povezano z znanostjo.

Protestanti so začeli oblikovati samobitnost slovenskega naroda in so tako kot Luther in že prej sveti Pavel bili prepričani, da so vsi jeziki Božja stvaritev ter da je zato zanemarjanje materinščine greh, po drugi strani pa so bili evropski Slovenci in so delovali v širokih srednjeevropskih okvirih s prepričanjem, ki nas mora voditi tudi danes: nismo tako veliki, da bi se lahko brez škode zapirali vase in da ne bi morali nenehoma pazljivo skrbeti zase.

Po vseh teh stoletjih smo v glavnem pozabili, da so si protestanti s svojim delom prizadevali za novo, pravo vero, ker danes ne ločujemo več ver na prave in krive in z današnjo proslavo izražamo svojo privrženost raznolikosti, pluralizmu in toleranci. V svetlo piramido narodove zgodovine namreč vgrajujemo le pozitivna dejanja prednikov, njihove razloge ter njihove morebitne napake in zmote pa prepuščamo zgodovini. V tem smislu vsak od nas in od naših prednikov nekaj malega prispeva k tej piramidi, katere orjaško osnovo tvorijo dela naših protestantov. Prav zaradi tega nam ni treba preveč zagrizeno brskati po napakah iz preteklosti, ampak, kot je bilo pred kratkim rečeno, »glejmo naprej«. In bomo »stali inu obstali«.

SLOVESNOST OB DNEVU REFORMACIJE V GORNJI RADGONI 2004

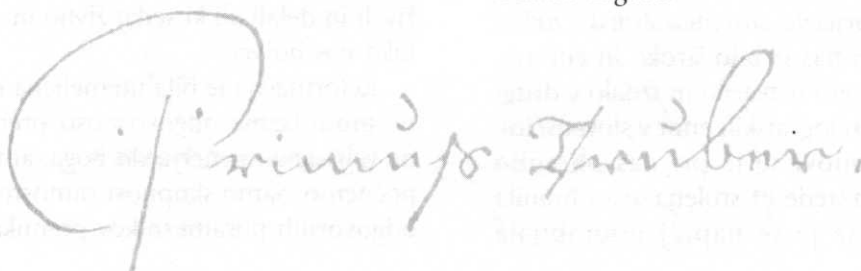
V občini Gornji Radgoni je že nekaj let dobro obiskana svečana prireditve, namenjena prazniku dan reformacije. S svojim obiskom jo počastijo številni obiskovalci iz domače in drugih občin, pomembni predstavniki družbenega, političnega, verskega in gospodarskega življenja, pa tudi gostje iz tujine.

Na slovesnosti leta 2004 so se predstavili s svojimi glasbenimi in recitatorskimi dosežki učenci in učenke gornjeradgonske Glasbene šole in Osnovne šole s svojimi mentorji. Posebno doživetje je ponujala živa scena, namreč mojster Janez s svojo potujočo gutenbergovsko tiskarno, v kateri sta mu pomagala tiskarska pomočnika, ki sta ju prav »profesionalno« zaigrala učenca osnovne šole. Za vsebinsko povezavo in kratko predstavitev pomena reformacije za slovenski narod je poskrbela evangeličanska duhovnica in namestnica vikarja v Slovenski vojski mag. Vladimira Mesarič. Navzoče je pozdravil tudi Geza Farkaš, predsednik Pomurske podružnice Slovenskega protestantskega društva.

Na dosedanjih slovesnostih so kot slavnostni govorniki govorili že poslanec Franc Horvat, prof. dr. Oto Norčič, ministrica za kulturo Andreja Rihter, naslovni škof Rimskokatoliške cerkve dr. Vekoslav Grmič in akademik dr. Matjaž Kmecl. Ker je Slovenija postala leta 2004 članica Evropske unije, je bil tokrat za slavnostni govor naprošen slovenski predstavnik v Evropskem parlamentu Borut Pahor.

Uvodni pozdrav in nagovor že po tradiciji pripada županu občine Gornja Radgona, ki je tudi pomemben sofinancer in soorganizator vsakoletne prireditve. Zaradi odsotnosti župana je tokrat uvodne besede navzočim namenil podžupan občine in ravnatelj Osnovne šole Dušan Zagorc.

Violeta Deutsch Mesarič

Primož Trubar

NAGOVOR

DUŠANA ZAGORCA,
podžupana občine Gornja Radgona

V izredno čast si štejem, da lahko povem nekaj misli, ki me ta trenutek prevevajo ob pogledu na polno dvorano kulturnega doma v Gornji Radgoni, v mestu, kjer je letos 30. aprila in 1. maja bila mogočna in nepozabna osrednja državna proslava v počastitev uradnega vstopa Slovenije v Evropsko unijo.

Državljanke in državljani Republike Slovenije smo se veselili tega trenutka. Tako kot nekoč, ko so se Slovenke in Slovenci veselili prvih tiskanih knjig v slovenščini. Seme, ki ga je Primož Trubar zasejal s svojima prvima knjigama, je padlo na plodna tla. Seveda pa vsegà dela prvi med našimi protestantskimi pisci ni opravil sam, saj so mu bile takrat v pomoč še druge okoliščine. Primož Trubar je bil in ostal največji med njimi predvsem zato, ker njegove besede niso zamrle hip za tem, ko so bile izgovorjene, temveč so, natisnjene v knjigah, v rokah ljudi, ki so se jih naučili brati, kljubovale času.

Vse to sem tudi sam lahko prebral v knjigi *Pota knjige* Iztoka Iliča, ki se tudi sprašuje: »Bi Slovenci brez knjig v svojem jeziku bili to, kar smo – Slovenci?« Majhni narodi smo z reformacijo začeli tako rekoč živeti; odvezala nam je jezik, da smo glasno spregovorili, odpravili zamudo osmih stoletij in ustvarili osnovo za razvoj v prihodnosti.

Veliki slovenski pesnik Oton Župancič, ki ga sam izredno rad prebiram od tistega trenutka, ko sem se naučil brati, pravi, da je knjiga najzgovornejša priča, da se narod zaveda sebe, da živi, hoče živeti ... Naj končam svoje razmišljanje z latinskim pregovorom: Izgovorjene besede se izgubijo, zapisane ostanejo.

Na koncu bi se rad iskreno zahvalil Evangeličanski cerkveni občini Apače, predvsem mag. Vladimiri Mesarič in gospe Violeti Mesarič ter vsem organizatorjem in soustvarjalcem današnje prijetne in tople prireditve ob dnevu reformacije.

GOVOR

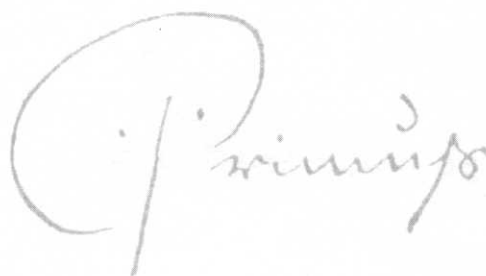
BORUTA PAHORJA,
poslanca v Evropskem parlamentu,
V GORNJI RADGONI

Slovenci smo si, dozoreli kot nacija, z ustanovitvijo suverene države naložili odgovornost, da v celoti odločamo o svoji sedanji in prihodnji usodi. To je izjemna zgodovinska prelomnica, brez primere v naši zgodovini. Da bi sedanost in prihodnost zasukali v smer naših skupnih stremeljenj za boljši in pravičnejši svet, moremo in moramo črpati iz naših prehojenih poti in stranpoti vse tiste nauke in spoznanja, ki bogatijo in krepijo našo današnjo identiteto, samozavest in moč za premagovanje sodobnih notranjih in zunanjih izzivov.

V tem smislu je reformacija dragocen del našega zgodovinskega izkustva. Ne gre samo za to, da smo z njo in Primožem Trubarjem dobili prvo knjigo v slovenskem jeziku in prvo slovensko tiskano knjigo nasplah. Ne gre samo za to, da smo dobili skoraj pred pol tisočletja Dalmatinov prevod *Biblije* v slovensko besedo in Bohoričevo prvo slovensko slovnico, čeprav so seveda v stvarnem smislu vsi ti dogodki neprecenljivega pomena za naše narodno zorenje. Gre tudi za spoznanje, kako smo bili že dolga stoletja nazaj sposobni razumeti spremembe v našem okolju kot priložnost za svojo notranjo rast in razvoj.

Reformno gibanje v Cerkvi, ki je na začetku šestnajstega stoletja pomembno določilo nadaljnji zgodovinski tok Evrope, so na slovensko zanesli razgledani izobraženci, med njimi tudi Trubar. Očitno so ga razumeli kot priložnost, ki lahko koristno pripomore našemu tedanjemu oziranju naprej, in izkazalo se je, da je s svojimi dosežki dejansko obogatilo našo narodnostno zakladnico. Hočem reči, da se je že tedaj odprtost za novo, drugačnost, morda celo odprtost za tuje, izkazala za razumno in uspešno družbeno obnašanje, skupnosti v prid.

Površno se namreč zdi, kot da bi bila zgodovina slovenstva zgodovina zapiranja pred drugačnostjo in tujim, ki naj bi nam pretila in nas ogrožala. Iz razumljivih razlogov, predvsem zavoljo ambicij tujih gospodov, ki niso nič marala za naš narodni obstoj ali pa so ga v resnici neposredno ogrozila, sicer to prvino našega značaja opazimo, a vseskozi skozi naše zorenje ne moremo prezreti sposobnosti, da z odpiranjem navzven črpamo ideje in zamisli za naše lastne izkušnje.

To je izjemno pomembno spoznanje, ne samo za oblikovanje našega zgodovinskega spomina, temveč tudi za naše sedanje in prihodnje družbeno obnašanje. Ker sodobna Slovenija lahko uspe le v pogojih odprtosti, je njena neodložljiva dolžnost, da ohrani in okrepi svojo nacionalno istovetnost prav v pogojih te odprtosti. Slovenci smo to razumeli ves čas po osamosvojitvi in lani na referendumu podprli vstop v Evropsku unijo in Nato. Razumeli smo, da naš narodni značaj le na ta način zavarujemo v spremenjenih okoliščinah modernega, povezanega sveta. A da se moramo pri tej odprtosti hkrati zanašati na svojo ustvarjalnost, gospodarsko, kulturno in vsakršno.

Kultura je imela in ima v tem ustvarjalnem krogu nenadomestljivo vlogo. V njenih nedrjih so tudi sicer zorele pomembne narodove odločitve, nenazadnje tudi prelomna odločitev – o samostojni državi. Zato se moramo vprašati, ali ji v tem smislu, kot država, dovolj pomagamo oblikovati možnosti za takšno poslanstvo. Menim, da bi se glede tega potrebno še bolj zavzeto potruditi.

Pri tem ne gre samo za kulturo v ožjem pomenu besede. Gre tudi za kulturo življenja v širšem pomenu. Pluralizacija identitet, ki smo ji priče v modernem svetu, se seveda upira vkalupljanju življenjskega stila. Od tod tudi izjemno pomembno spoznanje, da je mogoče skupno Evropo zasnovati edinole na temeljih spoštovanja različnosti in drugačnosti – nacionalne, verske in vsakršne. Samo v takih okoliščinah si je mogoče predstavljati skupno in boljše življenje, ki ne utesnjuje, temveč plemeniti.

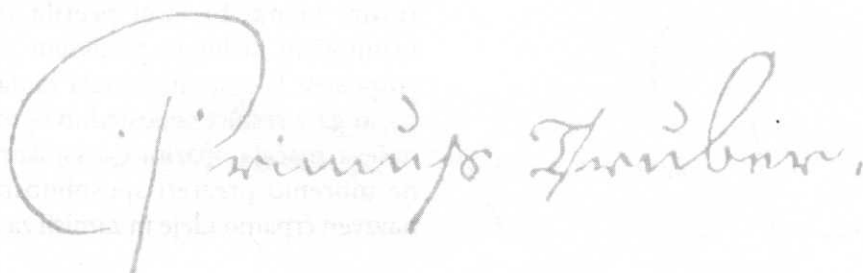
In nenazadnje, ne gre samo za Evropo, gre najprej za Slovenijo. Strpna Slovenija ima vse možnosti za svojo uspešno prihodnost. Če bomo sposobni končno

prerasti že usihajoče predsodke o naši zgodovinski razdeljenosti in si bomo, kljub neizogibnemu tekmovanju med seboj, tudi pomagali, ko gre za skupne zadeve, imamo vse možnosti. O tej razsežnosti kulture govorim.

Mogoče se sliši smešno in naivno, a človek ima iz Bruslja malo drugačen pogled na Slovenijo, kot če je ujet zgolj v pomembne in povsem trivialne probleme našega vsakdana. Smo majhna skupnost, skoraj v celoti odvisna od svoje žilavosti in sposobnosti, da se ali pa da se ne priključimo najmodernejšim tokovom svetovne politike, gospodarstva in kulture. Kot že rečeno, je tukaj pripravljenost na kritično vrednotenje, ne samo pasivno posnemanje, bistvenega pomena. Po vstopu v EU je naša naloga, da pogumno odpremo našo skupnost za vse, kar je naprednega, in da damo tem tokovom tudi svoj pečat. To je mogoče, ni pa samoumevno in avtomatično. Odvisno je od nas samih.

Nova oblast, kdor koli jo bo že sooblikoval, ima v teh prelomnih letih težko, a tudi slavno nalogo. Da nas s pospeškom odskoči na pot, ki pelje v krog najbolj razvitih držav. Če si bo zadala ta cilj in bo znala povezovati vse ustvarjalne sile, bo uspešna, kljub morebitnemu nagajanju privoščljivcev. Če pa se bo vladanje zožilo na vprašanje oblasti same, bo kmalu zgubila tudi svojo legitimnost. Osebno čutim, da je Slovenija pripravljena na ta izziv. Kmalu bomo videli, kako je nanj pripravljena tudi slovenska politika. Zavaljo naših skupnih stremeljenj ji želim, da bi opravičila svoje poslanstvo. Ima od kje črpati pogum za svoja ravnanja. Tudi iz zgodovinskega izročila reformacije.

V tem upanju vam voščim praznik in vse dobro vam in ljudem, ki jih imate radi.

Primož Trubar,

BODIMO NJIHOVI DEDIČI

GOVOR DR. BOŽIDARJA DEBENJAKA

OB DNEVU REFORMACIJE V KRŠKEM 2004

Svetovni dan reformacije ni bil po naključju izbran za slovenski državni praznik. Z nekaj pomembnimi dejanji so namreč slovenski protestanti zasnovali tisto pot, ki je peljala tudi do slovenske državnosti. Slovenska reformacija ni imela središča v Gradcu, odkoder so notranjeavstrijskim deželam – Kranjski, Koroški in Štajerski – vladali Habsburžani, temveč v Ljubljani, glavnem mestu večinsko slovenske dežele Kranjske. Okrog tega narodnega jedra so zbrali Slovence teh treh dežel in k njemu pritegovali ljudi sorodnega govora pod ogrsko krono. Trubar je celo storil versko-politično dejanje, ko je brez dovoljenja vladarja izdal cerkveni red za slovensko cerkev, in to dejanje plačal z izgonom. Protestanti so vzpostavili individualnost slovenskega jezika in ga povzdignili v knjižni jezik, navadili Slovence bralne kulture in izdali dobrih petdeset slovenskih knjig, in naposled, uveljavili so tudi nacionalno ime: spomnimo se samo na Trubarjev nagovor: *Lubi Slovenci*. Dodajmo temu še impulz, ki ga je porajajočemu se kapitalizmu dala protestantska etika.

Vse te velike pridobitve so kljub temu, da je groba sila nasprotnikov zatrla versko gibanje, iz katerega so se porodile, ostale trajne in bile v poznejši zgodovini tista podlaga, na kateri se je razvijalo vse slovensko nacionalno zorenje: v kulturi in gospodarstvu, pa tudi v politiki. Iz zablod in stranpoti so se potem naši predniki vedno vračali na izhodišča, ki so jih zakoličili protestanti: iz zablode ilirizma k vseslovenskemu stališču, k individualnosti Slovencev kot izoblikovanega naroda, iz sanj o panonski stari slovenščini k jeziku, katerega izhodiščna točka in temelj je jezik slovenskih protestantov, iz deželnih partikularizmov k vseslovenskemu stališču, naposled k programu Zedinjene Slovenije, iz katerega je zraslo avstrijsko državno priznanje slovenščine kot standardnega jezika, torej jezika v nekaterih državnih šolah in uradih; in na teh temeljih je bila, v 20. stoletju trikrat vzpostavljena slovenska državnost: 1918 z vlado za Slovenijo in Istro, med drugo svetovno vojno in po njej kot slovenska država, ki je vstopila v jugoslovansko federacijo, naposled z osamosvojitvijo kot mednarodno priznana Republika Slovenija.

V tem velikem dogajanju 16. stoletja so imeli pomembno vlogo tudi kraji v loku od Radeč prek

Krškega do Kostanjevice. Občina Krško ima dovolj razloga, da se s ponosom spomni svojega deleža: že v času škofa Textotja, torej okoli leta Dalmatinovega rojstva, se tu omenja protestantski župnik Ivan Weiksler, tu se je leta 1547 rodil Jurij Dalmatin, v letih 1551–63 je imel tu zasebno šolo Adam Bohorič, tedaj že zrel mož, rojen verjetno v Brestanici. Bohorič je nato odšel na novoustanovljeno stanovsko šolo v Ljubljani, Dalmatin pa je bil med tistimi talentiranimi mladeniči, ki so si pridobili vrhunska znanja na legendarni ustanovi Tübinger Stift, ki je še stoletja kasneje vzgajala vrhunske talente (naj omenim le znamenite tri sošolce konec 18. stoletja: Hegla, Hölderlina, Schellinga). Tu se je Dalmatin spoprijateljil z nemškim sošolcem Hieronimom Megiserjem in plod tega prijateljstva je bil, da je Megiser v svojem mnogojezičnem slovarju *Thesaurus polyglottus* postavil slovenščino med evropskimi jeziki ob bok nemščini, angleščini, francoščini in drugim velikim jezikom, torej na položaj, katerega skromnejši približek je položaj slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije. Toda v tistem času je bilo Slovencev sorazmerno več kot danes.

Reformacija je pospeševala šolstvo, in v skladu s tem je bila 1563 ustanovljena stanovska šola, na kateri je deloval in jo 1566–82 vodil Adam Bohorič, pisec prve slovenske slovnice in soavtor prvih slovenskih slovarjev. Protestanti so pospeševali tisk, in tako je nastala prva tiskarna pri nas, tiskarna Janža Mandelca v Ljubljani, ki je delovala 1570–82. Med njenimi tiski je več prevodov, ki jih je prispeval Dalmatin, večinoma brez omembe svojega imena; tak je npr. prevod Luthrovega *Malega katekizma*, katerega edini ohranjeni izvod je preživel na Koroškem. Dalmatin je nadaljeval in pripeljal do dovršenosti prevajanje *Svetega pisma*, ki ga je bil z novozaveznimi besedili opravił že Trubar. Dalmatinova *Biblija* je bila tudi po nasilnem zatrtju protestantizma tako veličasten dosežek, da je še stoletja ostajala trdni temelj slovenskega pisanja; ko so v poznem 19. stoletju hoteli romantično navezovati na domnevno "staro slovenščino" starocerkvenoslovanskih besedil, je bil frančiškan Škrabec tisti, ki je povedal, da knjižna slovenščina trajno stoji na temelju, ki so ga postavili protestanti, z zapustitvijo tega temelja pa pademo v prazen prostor.

Dan reformacije je potemtakem tudi za nas tu in zdaj vir samoosmišljanja in navdiha: spomni nas na bistvene določilnice našega mesta v Evropi in svetu.

Ko so protestanti zavračali blišč in pozlato verskega kulta, so nam dali iztočnico za vsako ločitev zunanjega pompa in realne vsebine: demokracija se razlikuje od diktatur tudi po tem, da se ne šopiri v pompozni ceremonijah. Ni naključje, da je tudi Rimskokatoliška cerkev, sicer šele na drugem vatikanskem koncilu, obrnila hrbet zunanjemu blišču, tudi za ceno razkola s škofom Lefebvrom.

Ko so protestanti vztrajali, da med človekom in Bogom ni posrednika, temveč le edini posrednik Kristus, so s tem poudarjali etično odgovornost vsakega posameznika, saj pred Bogom ni mogoče stati s figo v žepu. Iz tega sledi za odnose med nami kot posamezniki, pa tudi za odnose med državami, da dogovori in medsebojne obveze ne morejo biti trik. Na zunanjepolitični ravni je to zahtevo Slovenija doživela v pristopnih pogajanjih z EU, ki ni sprejemala sprenevedanja; tudi ne le formalnega izdajanja zakonov in predpisov. Rekli so: saj imate lepe predpise, sama izvršujete jih ne. Isto nam je povedal že Trubar leta 1564: lepi zakoni brez izvrševanja so "en sam špot inu zasramovanje". Zaupanje med ljudmi in zaupanje do države, pa tudi zaupanje med državami potrebuje trdno etično podlago, ki so jo protestanti videli v tem, da Boga pač ni mogoče pretentati. Na etičnem ravnanju, ki je po Immanuelu Kantu zgrajeno na kategoričnem imperativu, a ravno zato takšno, kot če bi stali pred izbiro nebes ali pekla, je zgrajeno tudi notranje zaupanje EU. Tudi sobivanje z našo južno sosedo bo čez čas prijetnejše, potem ko se bo tudi ona trdo soočila s tako izkušnjo.

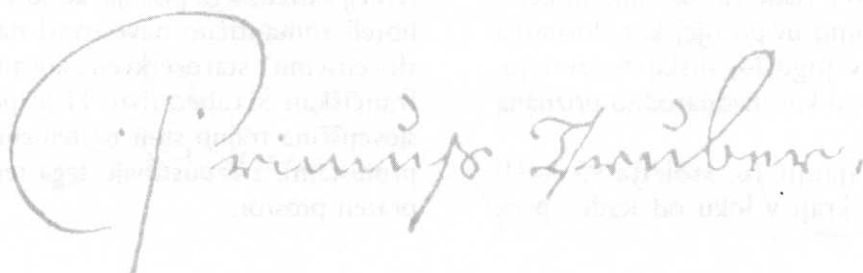
V odnosih med spoloma je reformacija prinesla večjo vlogo žensk: že Trubar je posvetil eno od knjig

požrtvovalnim ženam in dekletom, ki so širile nauk. In poimensko je znana vdova Stabej, ki je v Kamniku kmetom razlagala *Sveto pismo*. Protestantske države severne Evrope nikoli niso v zadregi z zastopanostjo žensk v javnem življenju in v politiki.

Ob dejstvu, kaka vneto so protestanti ustvarjali šole, se nam kaže zamisliti o naših nalogah do šolanja, do razgledanosti in znanja. Evropa v času protestantov je bila odprt prostor, študiralo se je doma in v drugih deželah. Tržaški škof Bonomo je bil v rednih stikih z Erazmom Rotterdamskim, in Trubar si je v Bonomovem krožku obogatil znanje. Dalmatin se je šolal na elitnih zavodih na Württemberškem, stanovska šola v Ljubljani pa je poleg odličnih domačih profesorjev pritegnila znamenitega humanista Frischlina. Kako torej vzdrževati odprtost v obe smeri in kako se ne spremeniti v pretežnega izvoznika možganov in šolskih let? In zapovrh: protestanti nam niso zapustili samo prevoda *Biblije*, kar je že samo na sebi neverjeten dosežek in vrhunski zrelostni izpit razvitega jezika. Trubarjeva *Cerkovna ordninga* je obenem razprava o teoloških, pravnih in filozofskih problemih, torej preskus slovenščine kot jezika znanosti. Mar nas to ne obvezuje, da ohranjamo in bogatimo tudi slovenščino kot jezik vseh vej znanosti?

Rezultat protestantov iz 16. stoletja je bil veličasten. Dosegli so ga v dneh, ko so iz otomanskega imperija nenehno vdirale k nam vojske, ki so z ropanjem, uničevanjem in ugrabljanjem pripravljale teren prihodnjim osvajanjem; ko so bili vladatji nenaklonjeni ali celo sovražni njihovim idejam, v valovih preganjanj, zapiranj in muk. In prav zato nas spodbujajo, da se v mnogo lažjih in blažjih časih pogumno spoprimejo z izzivi časa. Moramo le vedeti, kaj hočemo, tako kot so vedeli oni.

Bodimo njihovi dediči!

Primož Trubar,

NAGOVOR DANICE SIMŠIČ,

županje Ljubljane,

NA MESTNEM TRGU 23. 12. 2004

Ob prireditvi v spomin na 23. december 1600, ko so na ukaz protireformacijske komisije pripeljali na trg pred Mestno hišo osem voz zaplenjenih protestantskih knjig in jih sežgali, je županja Danica Simšič v nagovoru med drugim poudarila misli o ohranjanju kulturne tradicije:

»Ob spominjanju na ta dogodek se hkrati zavedamo, da zmagoslavni ogenj ni mogel izničiti kulturne sile, ki je tičala v protestantskih knjigah. Ta sila se je v nadaljnjih stoletjih zmeraj znova in znova prelivala v pisanje novih knjig, v oblikovanje slovenske kulture in v nastajanje slovenskega naroda. Vemo, da se je Rimskokatoliška cerkev zavedala pomena Dalmatinovega prevoda *Biblije* in da zato te knjige niso metali v kresove protireformacijskih komisij. Cerkev je dovoljevala duhovnikom, da so jo uporabljali in pri tem iz nje posredovali vernikom tudi visoko kultivirano izražanje v slovenskem knjižnem jeziku, ki so ga

izoblikovali Trubar, Dalmatin in drugi protestantje. Tudi knjige, ki so jih v naslednjih dveh stoletjih sprva le poredkoma dajali v tisk katoliški duhovniki, so bile napisane v tisti pisavi, ki jo je prvi uvedel Trubar, in so nastajale z velikim spoštovanjem protestantskih prevodov *Svetega pisma* in na njihovi podlagi. Na takšno jezikovno izročilo se je oprla tudi slovenska posvetna književnost.

Protestantje so s svojimi knjigami nagovarjali vse slovensko govoreče ljudstvo ne glede na takratne deželne meje, ki so ga ločevale na Kranjce, Štajerce, Korošce in tako naprej. Takšno vlogo čedalje izrazitejšega povezovanja v narod je opravljala tudi književnost, ki je v naslednjih stoletjih nastajala na njihovem knjižnem izročilu. Knjiga, v katero je Trubar zapisal željo »Vsem Slovencem mir«, je sicer zgorela v ognju, toda njegove besede so ostale in zavezujejo tudi sedanje rodove. Zavezujejo k slovenstvu, predvsem pa k duhovni živosti, širini, strpnosti in sožitju.«

IZ PISMA FELICIJANA TRUBARJA,

superintendenta v Ljubljani,

tajniku deželnega zbora Janžu Gebhartu

Ker sem izvedel, da so gospodje in deželani sklenili, da me pošljejo v dežele presvetlega kneza, kjer bi bil pred zasledovalci nekoliko bolj varen, bi se lahko takoj napotil h gospodu Prentlu [Jacobus Prantelius] v Schladming ali pa celo naprej do Tübingena, kjer bi imel svoj mir. Ako bi me častiti deželni zbor, kot sem mu pisal, po koncu tega žalostnega časa in preganjanja hotel nazaj v cerkveno službo, mu bom ob vsakem času z veseljem na voljo.

Med drugim pa Vas, gospod, če bi kdajkoli do tega prišlo, naprošam, da napišete prošnjo ali priporočilno pismo za vojvodo Württemberskega pa tudi za teološko fakulteto v Tübingenu, da bi za preživljanje dobil kakšno delo. To dobroto bi Vam ljubi Bog po drugi poti bogato povrnil. Ako pa me nameravajo gospodje poslati k drugim tovarišem na Gradec, tudi ne nasprotujem, a tudi priporočil v tem primeru ne bom potreboval.

Blagi gospod boter. Sam nikoli nisem bilj dalj časa brez pokojnega očeta, sedaj pa sem izpostavljen nepredvidljivemu preganjanju, tako da ne vem, kako dolgo ne bom videl svoje soproge in ljubljenih otrok, zato jih želim priporočiti Vam, gospod, in Vaši dragi soprogi, da bi jim bila kot skrbna oče in mati. Če bi se zgodilo, da Vam sam ne bi mogel povrniti, Bog ne bo pustil nepovrnjeno. S tem Vas, gospod sorodnik, in Vašo drago soprogo prijazno pozdravljam in Bogu priporočam.

Krumperk, dne 19. novembra leta 1598.

Iz knjige *Pisma slovenskih protestantov*, izbral, uredil in prevedel dr. Jože Rajhman, Ljubljana 1997

POBUDE ZA PROGRAM PROSLAVLJANJA 500. OBLETNICE ROJSTVA PRIMOŽA TRUBARJA

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar izhaja pri svojih prizadevanjih za kar najbolj ustvarjalno, strokovno plodno in civilnodružbeno povezujoče proslavljanje bližnje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja leta 2008 iz svojih statutarno opredeljenih programskih okvirov in iz izhodišč, ki jih je nakazalo s poslanico, sprejeto na občnem zboru leta 2003. Društvo je prepričano, da bo proslavljanje lahko potekalo v duhu strpnega pluralizma brez ovir zaradi nazorskih in verskih razlik, in si želi, da bi v njem sodelovali najvidnejši slovenski znanstveniki, kulturni ustvarjalci, šolniki in javni delavci, da bi se mu pridružilo kar največ znanstvenih, kulturnih in izobraževalnih zavodov, medijev, založb in društev, da bi se vanj zlilo kar največ pobud, da bi preseгло vznesenost enkratnega dogodka in bi pomenilo dokončno usmeritev v trajno vrednotenje dela Primoža Trubarja in drugih protestantov v duhu znanstvenih, nedogmatičnih, širokomiselnih in svetovljanskih spoznanj. Slovensko protestantsko društvo izročilo namreč ne velja le za temelj slovenske književnosti in slovenskega etničnega obstoja, temveč s svojo vpetostjo v sočasne nove evropske duhovne tokove opozarja na plodnost nenehnih, vsestransko odprtih stikov in prepletov z evropskimi kulturnimi središči, kar je ob ohranjanju narodne samobitnosti pomembna vrednota sodobnega sveta.

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je med svojimi člani in v stikih z različnimi posamezniki zaznalo že vrsto zamisli, zato podaja razmeroma zaokrožen zaris pobud za proslavljanje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Pobude se večinoma vežejo na Primoža Trubarja, vendar jih kaže prilagajati in vanje zajemati tudi pomembne protestante z vsega slovenskega narodnostnega ozemlja in iz vseh obdobj. Pobude zajemajo seveda večje obdobje uresničevanja, računajoč že na leta pred 2008 in še na poznejša leta.

1. Spominska poslopja

1.1. Trubarjeva hiša v Ljubljani. V skladu z dosedanjimi dogovori bi morali pospešiti spomeniškovarstveno obnovo hiše na Ribjem trgu v Ljubljani in začeti v njej urejati spominsko in znanstveno središče Primoža Trubarja, ki naj bi združevalo sodobno muzejsko multimedijško predstavitev slovenskega protestantizma (v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico, Mestnim

muzejem in arhivi v Ljubljani), znanstveno-raziskovalno središče za preučevanje slovenskega protestantizma in točko za stike s tujino.

1.2. Trubarjeva domačija na Rašici. Domačijo, za katero je značilno, da občinski in drugi krajevni dejavniki posvečajo veliko pozornosti vzdrževanju stavbe ter potekanju izobraževalnega in kulturnega programa, kaže razglasiti za spomenik nacionalnega pomena ter v njem še dodatno razviti izobraževalne, kulturne in tudi protokolarne dejavnosti. Pomemben zgodovinski in kulturni spomenik naj bi finančno prevzel ustrezní zavod oziroma državni organ.

2. Spominska obeležja

2.1. Spomenik slovenski reformaciji. V Parku slovenske reformacije ob evangeličanski cerkvi v Ljubljani, ki ga je treba ustrezno urbanistično in komunalno urediti, bi morali postaviti spomenik, ki bi bil posvečen vsem slovenskim protestantskim reformatorjem, duhovnikom in piscem in bi s svojo simboliko utrjeval zavest o pomenu slovenskega protestantizma, ki se je razmahnil v 16. stoletju po vsem slovenskem narodnostnem ozemlju, pozneje pa večinoma v Prekmurju.

2.2. Doprsni kipi Primoža Trubarja. Društvo bi lahko v primerno sponzorirani akciji zagotovilo več kopij doprsnega kipa ali portretne glave Primoža Trubarja, ki bi jih bilo mogoče namestiti in odkriti v različnih zavodih in cerkvah, poimenovanih po Trubarju, in na primernih prostorih v naseljih; v zamejstvu in tujini bi jih lahko postavili v slovenskih kulturnih domovih (Buenos Aires, Celovec, Cleveland, Gorica, Melbourne, Monošter, Reka, Zagreb) ali pred njimi.

2.3. Trubar in Bonomo, Trubar in Vergerij. V Trstu bi kazalo postaviti kiparsko obdelano obeležje v spomin na sodelovanje Trubarja in tržaškega škofa Petra Bonoma, v Kopru pa v spomin na sodelovanje Trubarja s Petrom Pavlom Vergerijem ml.

2.4. Spominske plošče. Poskrbeti bi morali za vzidavo spominskih plošč na stavbah in v krajih, ki so povezani s šolanjem in delovanjem Primoža Trubarja in drugih pomembnih protestantov. V Rimu bi kazalo z večjim bronastim tlakovcem na Cvetličnem trgu označiti, da je tu zgorel na inkvizicijski grmadi 20. maja 1595 pridigar Peter Kupljenik. V Wittenbergu, kjer sta bili mdr. natisnjeni Dalmatinova *Biblija* in Bohoričeva slovnica, bi kazalo vzidati spominsko ploščo na hiši

tiskarja oziroma v neposredni bližini. Posebna obeležja naj bi postavili ali vzdali v Krškem (J. Dalmatin, A. Bohorič), Šentjerneju (P. Trubar), v Begunjah na Gorenjskem (P. Kupljenik), na prostoru nekdanje špitalske cerkve v Ljubljani (v njej je pridigal Trubar), na gradu Turjaku, na Fužinskem gradu v Ljubljani (rodbina Khissl), Betnavskem gradu v Mariboru (ob njem sta bila molilnica in protestantsko pokopališče), na prostoru porušene protestantske cerkve v Govčah in še na drugih krajih.

3. Umetniška dela

3.1. Umetniškega ustvarjanja nikakor ne kaže spodbujati z navodili, zato je mogoče le pričakovati, da bo splošno ozračje in zanimanje za te teme samo po sebi spodbudilo nastanek kakega umetniškega dela v kateri koli zvrsti.

3.2. Nekaj možnosti pa je zelo stvarnih. Kinematografi po Sloveniji bi lahko ponovno predvajali celovečerni film o Primožu Trubarju (iz leta 1986). TV Slovenija bi lahko ponovno uvrstila v program nadaljevanke o Primožu Trubarju (iz leta 1986). KUD Primož Trubar Velike Lašče bi lahko na gradu Turjaku znova uprizoril igro *Življenje in smrt Primoža Trubarja*, ki jo je za ta KUD napisal Jože Javoršek (prva uprizoritev 1986 na Trubarjevi domačiji). Za prikaz Primoža Trubarja z več različnih zornih kotov in z različnimi umetniškimi izpovedmi bi lahko prišlo do gledališke adaptacije scenarija Draga Jančarja za televizijsko nadaljevanke oz. film (iz leta 1986). Pripravili in izdali bi lahko zgoščenko (CD) s protestantskimi pesmimi in skladbami.

4. Založništvo

4.1. Zbrana dela. Z vso odgovornostjo je treba nadaljevati pripravljanje in tiskanje *Zbranih del Primoža Trubarja* (glavni urednik ddr. Igor Grdina), da bodo dokončana do maja 2008. Omogočiti je treba tudi natis načrtovane monografije o Trubarju (ddr. Igor Grdina).

4.2. Dela protestantov. Čimprej kaže začeti znanstveno izdajanje del drugih protestantov, tudi prekmurskih.

4.3. Izobraževalna dela. Založbe kaže spodbuditi, da bo natisnjen nov, dopolnjen izbor besedil slovenskih protestantov.

4.4. Znanstvena dela. Založbe kaže spodbuditi tudi za ponatise dosedanjih znanstvenih del o protestantizmu (vsaj v izboru, v zborniku) in za natis novih znanstveno-raziskovalnih del.

4.5. Reprinti. Založbe bi morale poskrbeti za nekaj bodisi ponovnih bodisi novih reprintov pomembnih protestantskih del.

5. Znanstveno-raziskovalna dejavnost

5.1. Diplomatska in podiplomska dela. Humanistične fakultete slovenskih in tujih univerz kaže spodbuditi k razpisovanju diplomskih, magistrskih in doktorskih del s protestantsko tematiko.

5.2. Simpoziji. V sodelovanju ZRC SAZU, fakultet in drugih zavodov bi morali organizirati enega ali več mednarodnih znanstvenih simpozijev o vlogi in pomenu slovenskega protestantizma ter poskrbeti za objavo zbornikov s simpozijev.

5.3. Projekti. Slovenske in tuje raziskovalce je treba spodbuditi za formuliranje, prijavo in izvedbo znanstveno-raziskovalnih nalog s protestantsko tematiko v okviru EU.

5.4. Znanstvene publikacije. Spodbuditi kaže nastanek več znanstvenih knjig (monografije, zborniki), drugih publikacij (tematske številke revij) in objav arhivskega gradiva, pri tem pa zagotoviti sodelovanje založb.

5.5. Eden od muzejev naj bi pripravil razstavo, ki bi lahko bila zasnovana kot potujoča.

6. Poimenovanja ustanov in ulic

6.1. Ustanove. Po Primožu Trubarju in drugih protestantih bi kazalo poimenovati več slovenskih izobraževalnih, kulturnih in znanstvenih ustanov, društev ipd., zlasti v krajih, kjer so te osebnosti delovale.

6.2. Ulice. V krajih z uličnim sistemom naj bi posvetili večjo in zavestnejšo skrb poimenovanju cest, ulic, trgov in parkov po Primožu Trubarju in drugih protestantih.

6.3. Tujina. Smotrno bi bilo poimenovati po Trubarju razne slovenske ustanove, ki jih zaradi različnih vzrokov ni mogoče imenovati "slovenske". Poskrbeti bi morali za uresničitev predloga društva, da se Vendska ulica (Vend utca) v Budimpešti preimenuje v Trubarjevo ulico.

7. Trubarjevo leto

7.1. Trubarjevo leto. Pristojni državni organ naj razglasi leto 2008 za Trubarjevo leto. Veliko dejavnosti naj se začne že leta 2004, vrhunec pa naj bi dosežejo junija 2008

7.2. Kovanec. Doseči bi kazalo leta 2007 izdajo kovanca evra s podobo Primoža Trubarja.

7.4. Znamke. Pošta Slovenije naj v letu 2008 izda več spominskih znamk v počastitev Primoža Trubarja in slovenskega protestantizma, ovojnico prvega dne in uvede spominske žige.

7.5. Šolstvo. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport naj bi spodbudilo posebne dejavnosti v osnovnih in srednjih šolah ter poskrbelo za razpis tekmovanj, nagrad za dela in štipendij.

7.6. Knjižnice, kulturni zavodi. Javne knjižnice bi lahko pripravile razstave protestantskega tiska in znanstvenih del, debatne, literarne in glasbene večere, srečanja s pisci. Tudi drugi kulturni zavodi bi lahko del svojega programa posvetili tematiki, ki se navezuje na izhodišča proslavljanja 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja.

7.7. Pisatelji. Društvo slovenskih pisateljev in PEN bi lahko posvetila del svojih akcij Trubarjevi obletnici in predvsem odpirala vprašanja o pomenu protestantske – in nasploh slovenske – književnosti za slovensko kulturo.

7.8. Društva. Strokovna društva umetnikov in ljubiteljska kulturna društva kaže spodbuditi, da del svoje dejavnosti prilagodijo in posvetijo vsebinam, ki se povezujejo v proslavljanje obletnice Trubarjevega rojstva.

7.9. Turizem. Slovenske turistične organizacije in potovalne agencije naj bi načrtno usmerjale turiste po poteh slovenskih protestantov, predvsem po Trubarjevih življenjskih postajah, in sicer z izleti in s sestavljanjem itinerarjev, publikacij, programov. Podpirati kaže tudi posebne akcije, npr. pohod Trubarjeve konjenice od Ljubljane do Tübingena oz. po drugih poteh slovenskih protestantov.

8. Mediji

8.1. Časopisje, radio, televizija. Medije bi kazalo posebej zainteresirati za spremljanje najrazličnejših dejavnosti, hkrati pa jih spodbuditi k aktivni vlogi, k pripravljanju in objavljanju posebej pripravljenih člankov, komentarjev, podlistkov, prilog in oddaj.

8.2. Vizualne komunikacije. Zagotoviti bi kazalo skromne, vendar učinkovite plakate, obešanke, zloženske.

9. Proslava

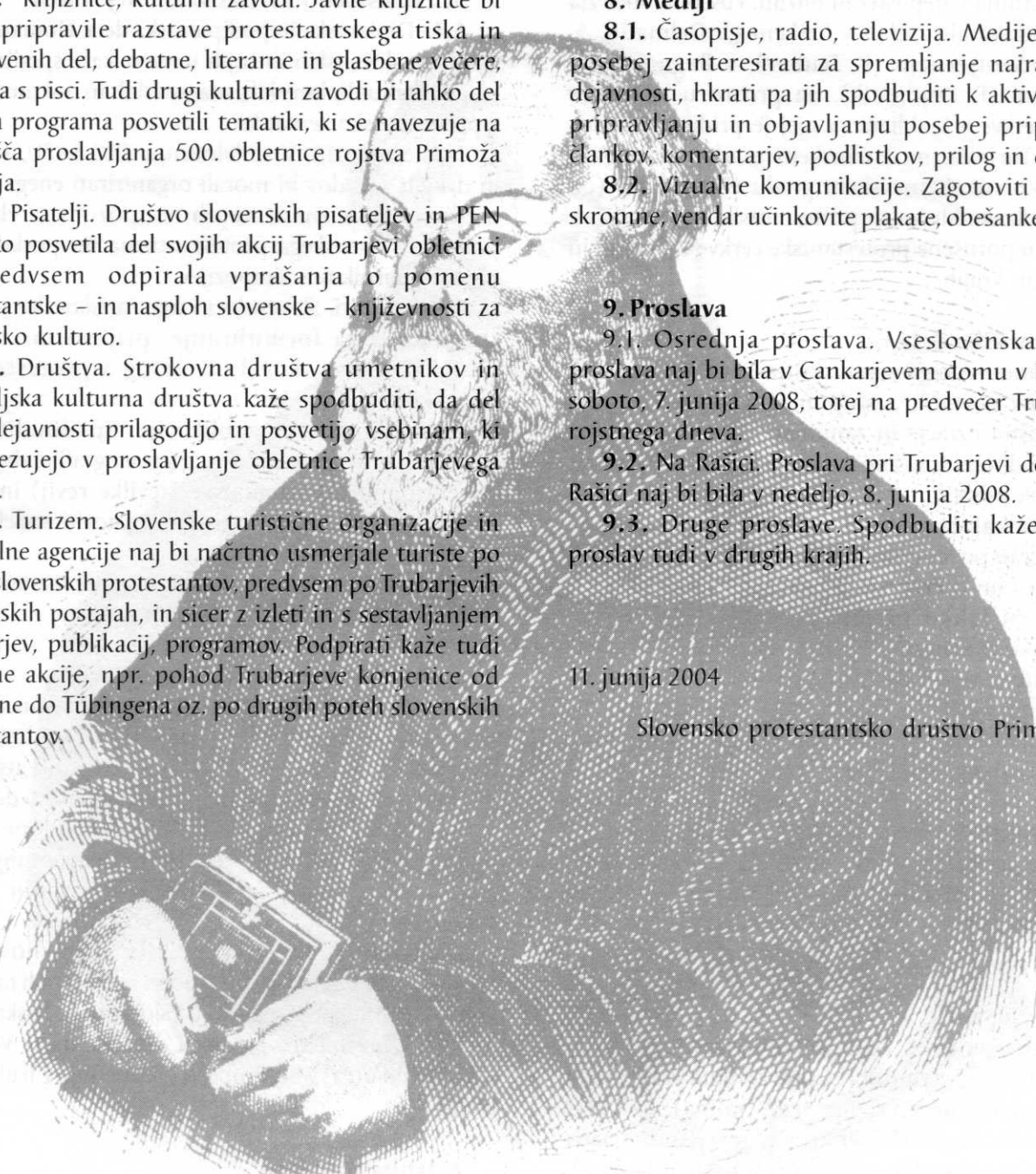
9.1. Osrednja proslava. Vseslovenska osrednja proslava naj bi bila v Cankarjevem domu v Ljubljani v soboto, 7. junija 2008, torej na predvečer Trubarjevega rojstnega dneva.

9.2. Na Rašici. Proslava pri Trubarjevi domačiji na Rašici naj bi bila v nedeljo, 8. junija 2008.

9.3. Druge proslave. Spodbuditi kaže pripravo proslav tudi v drugih krajih.

11. junija 2004

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar

Primož Trubar,

ZBRANA DELA PRIMOŽA TRUBARJA

3. KNJIGA

Spomladi 2005 je izšla 3. knjiga *Zbranih del Primoža Trubarja*. Glavni urednik celotnih Trubarjevih zbranih del je ddr. Igor Grdina, 3. knjigo pa je pripravil in uredil dr. Jonatan Vinkler. Oblikoval jo je Matjaž Vipotnik, s sofinansiranjem Ministrstva za kulturo pa jo je izdalo podjetje Darila Rokus v Ljubljani. Obsega 644 strani; vanjo so uvrščeni *Articuli oli deili te prave, stare vere kersčanske* iz leta 1562, *Cerkovna ordninga* iz leta 1564 in *Ta slovenski kolendar, kir vselei terpi* iz leta 1577. Urednik Vinkler je napisal 45 strani spremnih pojasnil. Obe Trubarjevi veliki knjigi – *Articuli* in *Cerkovna ordninga* – sta izjemno pomembni stopnji v razvoju protestantizma na Slovenskem.

Obsežni *Articuli* (220 strani) so oprti na augsburško veroizpoved, vendar je Trubar, kakor piše Vinkler (615–617), »v njih po lastnem preudarku združil, kombiniral in priredil dele treh veroizpovedi – augsburške, württemberske in saške –, poleg tega je kot ključni vir uporabljal tudi *Apologijo* Philippa Melanchtona iz leta 1531 v obrambo *Augsburške veroizpovedi* (*Confessio Augustana*), katere soavtor je Melanchton bil, marsikaj pa je dodal iz *Svetega pisma*, iz cerkvenih očetov, iz drugih virov in iz lastnega«, »iz vseh omenjenih besedil je napravil eno«. Zato pomenijo *Articuli* »pravzaprav kolikor moči izvorno konfesijo slovenske protestantske cerkve«. Pri tem je Trubar uvedel v podajanje zapletenega in zahtevnega teološkega besedila prav poseben slog. Besedilo Augsburske veroizpovedi so namreč napisali, kot razlaga Vinkler, »izobraženi teologi za svoje stanovske kolege in druge intelektualce, Trubar pa je na Slovenskem računjal z bralcem neteologom«.

O *Cerkovni ordningi* (355 strani) pa je Vinkler zapisal (626): »Slovenski cerkveni red je bil politično dejanje, s

katerim so želeli stanovi in njihov superintendent slovenske protestantske cerkve Trubar mimo volje katoliškega deželnega kneza ter v nasprotju z določili augsburške verske pomiritve vzpostaviti samostojno slovensko cerkev in ji določiti tudi notranjo ureditev. *Cerkovna ordninga* je besedilo, ki zajema verskodogmatsko, cerkvenopravno in liturgično vsebino. Z njim je hotel dati Trubar Slovincem tak cerkveni red, ki bi bil celovit in ne bi vseboval samo določil o cerkvenem obredju in ostalih opravilih, zvezanih z delovanjem protestantske cerkve skozi cerkveno leto (*agenda*), temveč tudi jasen, zgoščen povzetek protestantske dogmatike (*credenda*), kar bi moglo predstavljati nekakšen »epitome« k *Articulom* in dopolnitev *Ene dolge predgovori*. Pri sestavljanju slovenskega cerkvenega reda je Trubar ravnal s predlogami enako svobodno, toda s premislekom, kako naj bi zasnovana knjiga učinkovala na Slovenskem, kot je to počel pri *Articulih*.« Tudi pri tej knjigi se je namreč »glede na premislek, kaj naj bi protestantska cerkev slovenskega jezika potrebovala, odločal za svobodno priredbo posameznih dogmatičnih, liturgičnih in cerkvenopravnih besedil«.

Poleg opozoril na vsebinski pomen najnovejše knjige Trubarjevih *Zbranih del* pa kaže tudi znova spomniti, da je zbirka oblikovalsko vrhunsko zasnovana, saj z vezavo, papirjem, izbiro črk in oblikovanjem strani vzbuja posebno estetsko in duhovno vznemirjenost. Velja tudi ponoviti, da je bila ob začetku izhajanja zbirke njena 1. knjiga na slovenskem knjižnem sejmu razglašena za najlepšo knjigo leta.

Dušan Voglar

Primož Trubar

VSEBINSKA IN UREDNIŠKA ZASNOVA REVIJE ZA VPRAŠANJA PROTESTANTIZMA STATI INU OBSTATI

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ustanovljeno leta 1994, opredeljuje kot svojo temeljno nalogo širjenje in utrjevanje vednosti o pomenu slovenskega protestantizma za oblikovanje in ohranjanje slovenske jezikovne, kulturne in narodne samobitnosti.

Društvo je začelo leta 1995 izdajati interno glasilo z naslovom *Stati inu obstatu*. Naslov je prevzet iz prve slovenske knjige, iz *Katekizma* (1550), v katerem je Primož Trubar uporabil to besedno zvezo iz *Nove zaveze*. Društveno glasilo je doslej izhajalo večinoma enkrat na leto in je seznanjalo člane z načrti in dejavnostjo društva, hkrati pa je že objavljalo posamezne informacije o zgodovini protestantizma na Slovenskem.

Med nalogami društva je spodbujanje znanstvenega raziskovanja protestantizma in ob tem seveda tudi spodbujanje sistematičnega, vsestranskega in učinkovitega informiranja o dognanjih in izsledkih. Zato se je pokazala potreba po preoblikovanju internega društvenega glasila v javno družboslovno revijo.

Revija *Stati inu obstatu* naj postane odprt in vsem, brez oziranja na veroizpoved, svetovni nazor ali politično prepričanje dostopen forum za informiranje o najnovejših in preteklih znanstvenih dognanjih, za strokovno razpravljanje o odprtih vprašanjih in stališčih, za izražanje vsakršnih pobud, predlogov in mnenj, pa tudi za poročanje o vseh dejavnostih in dejanjih, ki razvijajo in širijo zavest o pomenu slovenskega protestantizma. Revija naj bi povezovala različne stroke, predvsem slovenistiko, zgodovinopisje, religiologijo, teologijo, vede o knjigah, tiskarstvu in knjigotrštvu, ekonomijo, filozofijo, sociologijo, zgodovino umetnosti, kulturologijo. S tem naj omogoča vsestransko preučevanje in informiranje ter vsaj deloma premošča medsebojno ločenost strok na posebne projekte in glasila. Vzpostavlja naj tudi povezave z evropskimi znanstvenimi središči. Revija naj bo povezana tudi z načrtovanim znanstvenim središčem Primoža Trubarja, ki bo namenjeno spodbujanju ter povezovanju raziskovanja protestantizma, prirejanja znanstvenih srečanj, predavanj, razstav itn. Hkrati naj bo revija povezana s postopnim uvajanjem študija protestantizma, evangelicanstva in drugih reformiranih

verstev in gibanj na slovenskih univerzah. Pomembna naloga revije naj bi bilo opozarjanje na pretekle in sodobne strokovne obravnave protestantizma po svetu.

Vsaka številka revije naj vsebuje enega ali več nosilnih raziskovalnih člankov, poleg teh pa raznovrstne komentarje, mnenjske zapise, intervjuje, ankete, polemike, informacije, poročila o dogodkih, recenzije in poročila o knjigah in revijah. Uvesti kaže redno rubriko portretov uglednih raziskovalcev (z bibliografijami) in rubriko informacij o raziskavah v 19. in 20. stoletju. Posebno skrb naj bi posvetili doslej neobjavljenemu gradivu raznih raziskovalcev in vnovičnemu ovrednotenju gradiva v prezrtih ali manj dostopnih objavah. Poskrbeli naj bi, da bodo mlajše raziskovalke in raziskovalci s članki posredovali ugotovitve iz svojih diplomskih nalog in magistrskih del. Poseben razdelek revije pa naj bo namenjen najpomembnejšim obvestilom o dejavnosti društva in drugih družbenih dejavnikov.

Osrednja vsebinska usmeritev revije naj zajame preučevanje protestantizma na Slovenskem od prve polovice 16. stoletja naprej, preučevanje vloge delovanja protestantov v oblikovanju slovenskega naroda in njegove kulture, preučevanje dosedanjih obravnjav zgodovine protestantizma, preučevanje recepcije protestantizma in njegovega pomena v dosedanjih obdobjih, preučevanje povezav slovenskih protestantskih miselecev in slovenskega protestantskega gibanja s sosednjimi deželami in širšim evropskim prostorom, preučevanje protestantskih teoloških obravnjav posameznih vprašanj, posebej še vprašanj sodobnega sveta in sodelovanja verstev.

Pomembnejši članki naj bodo opremljeni s kratkimi povzetki v angleščini ali nemščini. Poskrbeti je treba, da bodo v reviji objavljeni znanstveni in strokovni članki upoštevani v uradnem priznavanju (točkovanju) osebnih bibliografij.

Revija mora biti odprta ne le za sodelavce iz Slovenije, temveč tudi za strokovnjake iz drugih držav.

Vsako leto naj bi izšli ena do dve številki revije, vsaka številka naj bi obsegala okoli deset avtorskih pol ali okoli 100 tiskanih strani.

Revija naj bo dostopna javnosti v tiskani obliki in na spletni strani društva.

Občni zbor društva je 11. junija 2004 imenoval uredniški odbor revije v sestavi: glavni urednik dr. Marko Kerševan, člani dr. Božidar Debenjak, dr. Matjaž Kmecl, dr. Mihael Kuzmič, odgovorni urednik Dušan Voglar. Namesto mag. Leona Novaka, ki zaradi zaposlenosti ni mogel sodelovati v odboru, je nato postala njegova članica mag. Vladimira Mesarič. Likovno oblikovanje revije je prevzel Kazimir Rapoša.

Uredniški odbor je osebno povabil k sodelovanju

več kot 30 strokovnjakov, od katerih se jih je že precej odzvalo s tehtnimi prispevki, tako da bo jeseni mogoče izoblikovati in natisniti prvo številko revije.

Ker revija ne bo mogla prevzeti vseh nalog v informiranju članov društva, bo ob njej še naprej izhajal brezplačni bilten društva v dosedanji obliki in dosedanji vsebinski zasnovi, vendar z modificiranim naslovom, da bi preprečili nepotrebne zamenjave in zaplete v evidenci publikacij.

IZ PREDGOVORA ADAMA BOHORIČA

h knjigi *Zimske urice proste*, 1584

Preostane še, da spregovorim nekaj besed o tej svoji drobni knjižici. Da bi pri vsem tem tudi jaz za svojo osebo malce pripomogel k pospeševanju slovanskega jezika, sem izkoristil tole priložnost. Ko so se namreč lani bogoslovci in drugi izbrani možje slavnih plemenitašev Štajerske, Koroške in Kranjske posvetovali o prevodu in izdaji *Svetega pisma* ter odločali med drugim tudi o nekem določnem, poslej veljavnem črkopisu, za kar sem bil tem možem po ukazu kranjskih prvakov, svojih milostljivih gospodov, pristet tudi jaz: mi je bila zaupana – ne bom prikrival – naloga, naj nekatere svoje opombe k latinskokranjskemu pravopisu, ki sem jih bil tedaj prvič predložil in jih niso zavrnil, smiselno uredim in zapišem, da se bo poslej [...] lahko po njihovem navodilu narečje Kranjcev in njim bližnje in v večjem delu Štajerske in Koroške udomačeno narečje pisalo z latinskimi črkami. Ustregel sem rodoljubnemu in častnemu nasvetu in večkrat že zahtevi teh mož in se lotil tega dela. Toda čeprav sem od kraja nameraval prirediti samo pravopis, sem kasneje, ker me je duh tiral čez namero dalje, sklenil, da po splošni rabi pravilne govorice posnamem pravila tudi za druge dele slovnice in jih spravim v določen red ter vso stvar zaobjamem v tej svoji drobni knjižici kot kranjsko slovnico. [...]

Do Vas pa, plemeniti mladeniči, to je do svetlih veljakov Štajerske, Koroške in Kranjske ter vsega viteškega reda sinov, se obračam, Vam, pravim, in

Vašim ljudem posvečam to svoje delce. Darilce Vam namreč ne bo v nečast: zakaj novo je in koristno bo za pojasnjevanje slovanskega jezika (veste in ste mogli tudi iz mojega gornjega resničnega prikaza lahko spoznati, da nam je skupen z mnogimi ljudstvi in kraljestvi). Ker, dalje, Zlato pismo sinovom volilnih knezov nalaga dolžnost, da se učijo slovanskega jezika, se zavedajte tudi Vi, da Vam bo v posebno čast, če ga boste pospeševali. Svojim ljudem pa, ki jim po dednem nasledstvu menite postati zvesti pastirji, boste s tem dajali spodbudo, da si bodo bolj prizadevali, koliko mogoče omikano in pravilno pisati, da bodo slovanske spise same brali in da ne bodo opuščali priložnosti, ki se jim po Božji naredbi v slovanskem, že na svetlo danem *Svetem pismu* ponuja: pa da se bodo tudi Vaši preprosti ljudje v kratkem času naučili slovanskih slovničnih prvin in kmalu v tem toliko napredovali, da bodo Sveto pismo v svojem jeziku lahko hitreje brali in razumeli. Kakor sem imel jaz, ko sem se lotil tega dela – bodi že kakršno koli – to edino stvar pred očmi, da bi namreč to, kar sem že omenil, dosegel tudi pri preprostih ljudeh: tako, Vi, slavni in plemeniti mladeniči, nikar ne dopuščajte, da bi se morala na Vas vračati krivda, če tudi naš jezik ne bi oznanjeval slave Gospodove.

Iz knjige *Arcticae horulae succisivae. Zimske urice proste*, uredil in prevedel dr. Jože Toporišič, 1987.

DELO PODRUŽNICE V MURSKI SOBOTI

Poročilo o delu v letu 2004

V podružnici Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar v Murški Soboti smo tudi v preteklem letu skozi različne aktivnosti opravljali svoje osnovno poslanstvo, to je ohranjanje in prenašanje pridobitev in vrednot protestantizma v sodobne tokove družbenega dogajanja. Pri tem smo zasledovali dejstvo, da veliki premiki, ki jih je povzročil protestantizem, niso bili pomembni le v zgodovinskem razvoju Slovencev, ampak nam dajejo pomembna spoznanja tudi za ravnanje v današnjem svetu, Evropi in samostojni državi Sloveniji.

Po svojih močeh smo se člani podružnice vključevali v aktivnosti centrale društva. Prav tako pa smo v nekatere aktivnosti v podružnici vključili vodstvo in člane iz centrale (slikarska kolonija, proslave ob dnevu reformacije).

V podružnici smo poseben poudarek namenili pomenu in vplivu protestantizma v življenju v krajih ob Muri. Pri tem je treba posebej poudariti, da smo se ob koncu leta začeli pripravljati na vključitev v čezmejni projekt INTERREG III/a Slovenija-Avstrija s projektom »Povežimo nekoč skupni cerkveni prostor – Puconci-Bad Radkersburg«. Kot aktivna slovenska izvajalca v projektu sodelujeta občina Puconci in agencija Naša vas, projektni partner v Avstriji pa je Evangeličanska cerkvena občina v Radgoni. Projekt je pomemben za nas, ker z njim dobimo nepovratna evropska sredstva, predvsem pa zato, ker so v projekt vključene nekatere pobude in naloge, ki so sestavni del našega programa (obnova spomenikov; izgradnja in označba poti po krajih, ki so pomembni za protestantizem).

Pregled uresničenega

1. Izvedba občnega zbora članov in sprejem programa za delo
2. Sodelovanje na občnem zboru društva v Ljubljani
3. Organizacija in izvedba izleta v Beograd
4. Udeležba na znanstvenem srečanju v Puconcih (predavanja)

5. Soorganizacija piknika z Evangeličansko cerkvijo v Lemerju

6. Uspešna organizacija in izvedba 10. jubilejne Slikarske kolonije Primož Trubar

7. Organizacija proslav ob dnevu reformacije v Murški Soboti in Gornji Radgoni skupaj z Evangeličansko cerkvijo

8. Organizirana udeležba članov na osrednji proslavi v Ljubljani.

Program dela za leto 2005

Tudi v letu 2005 bo naša aktivnost naravnana na uresničevanje osnovnih ciljev našega poslanstva, kot smo zapisali v našem temeljnem aktu. Jasno je, da bomo v naših akcijah poudarjali pomen pridobitev reformacije za naše območje, kakor tudi prispevek naših protestantov k razvoju na slovenskem nacionalnem prostoru.

Program bo usmerjen v naslednje, deloma že tradicionalne dejavnosti podružnice:

- vključevanje v aktivnosti matičnega društva
- raziskovalna dejavnost (projekt)
- izobraževanje in seznanjanje članov in širše javnosti z vsebinami iz bogate zakladnice protestantizma
- organizacija družabnih srečanj in ekskurzij
- obeleževanje pomembnih zgodovinskih dogodkov
- zagotavljanje primerne vsebinske zastopnosti protestantizma v muzejskih zbirkah
- vključevanje pomembnih krajev iz zgodovine protestantizma v turistično ponudbo.

Načrt konkretnih dejavnosti

1. Priprava in izvedba občnega zbora članov, sprejem programa in finančnega načrta
2. Podpis pogodbe in aktivno sodelovanje v projektu INTERREG III/a Slovenija-Avstrija
3. Organizacija ekskurzije (Bratislava)
4. Udeležba na predavanjih v okviru znanstvenega srečanja v Puconcih
5. Soorganizacija piknika z Evangeličansko cerkvijo v Lemerju
6. Organizacija in izvedba 11. Slikarske kolonije Primož Trubar
7. Priprava in postavitve razstave del iz 11. kolonije
8. Organizacija in postavitve retrospektivne razstave udeležencev Slikarskih kolonij Primož Trubar v Galeriji Murska Sobota (december 2005)
9. Organizacija proslav ob dnevu reformacije v Murški Soboti in Gornji Radgoni in udeležba na njih
10. Organizacija udeležbe članov na osrednji proslavi dneva reformacije v Ljubljani.

DELO PODRUŽNICE NA RAŠICI

Poročilo o delu med obcema zboroma (jesen 2004 in pomlad 2005)

Osnovna naloga podružnice Slovenskega protestantskega drutva Primož Trubar na Rašici je bila in ostaja še naprej skrb za promocijo Trubarjeve dediščine in tudi Trubarjeve domačije v slovenskem kulturnem in zgodovinskem prostoru. Podružnica ima dve redni vsakoletni prireditvi, in sicer pomladansko srečanje slikarjev »Trubarjevi kraji« ter proslavo ob dnevu reformacije. K delovanju društva vabimo vse, ki jim Trubarjevo delo in njegova zapuščina pomenita temeljni kamen izgradnje slovenstva, saj smo prepričani, da nam samo tak pristop omogoča uresničitev temeljnih ciljev društva, promovirati Trubarjevo dediščino ter dvigniti pomen, organiziranost, vzdušje in vsebino dogajanj na Trubarjevi domačiji na Rašici na ustrezen nacionalni nivo.

Srečanje slikarjev »Trubarjevi kraji«

V okviru praznovanj občinskega praznika je podružnica v sodelovanju z Občino Velike Lašče maja 2005 priredila že 23. srečanje slikarjev z delovnim naslovom »Trubarjevi kraji«. Društvo tako uspešno nadaljuje tradicijo srečanj, ki jih je nasledilo od KUD Primož Trubar iz Velikih Lašč.

Tradicionalno srečanje je, ob nenehni skrbi za ustrezen umetniški in tudi akademski nivo, namenjeno predvsem predstavitvi in promociji naših krajev. Temu primerno smo se se odločili za tak organizacijski pristop, da poskušamo v mesecu maju gostujoče umetnike popeljati vsako leto na drug predel naše občine. Ustvarjalcem nato prepustimo izbor tem in lokacij, dela pa lahko dokončajo tudi kasneje, do otvoritve razstave v galeriji Skedenj na Trubarjevi domačiji v začetku junija.

S slikarji smo se srečali 21. 5. 2005, jih popeljali na ogled stare kovačije v Robu ter na kulturnozgodovinski potep na Veliki Osolnik. Razstavo del, nastalih na tem srečanju, smo uspešno odprli 3. junija na Trubarjevi domačiji na Rašici.

Udeleženci letošnjega srečanja:

1. Milan Razboršek, Izlake
2. Nikolaj Beer, Izlake
3. Lojze Adamlje, Ljubljana
4. Martina Koritnik Fajt, Krško
5. Tone Seifert, Ljubljana
6. Jože Centa, Ljubljana

7. Samo Kovač, Stope
8. Veljko Toman, Ljubljana
9. Skender Bajrovič, Ljubljana
10. Pavle Ščurk, Ljubljana
11. Suzana Komel, Ljubljana
12. Milena Braniselj, Cerknica
13. Dušan Laharnar, Ljubljana
14. Lucijan Bratuš, Ljubljana
15. Danijel Tadjina, Ljubljana
16. Marjan Skumavec, Ljubljana
17. Tomaž Perko, Cerknica
18. Leopold Oblak, Ljubljana
19. Zdenka Vinšek, Ig
20. Jana Strušnik, Ljubljana
21. Erika Železnik, Škrljje
22. Vida Soklič, Bled
23. Janez Knez, Trbovlje
24. Huiqin Wang - Saje, Ljubljana
25. Dušan Zekovič, Velika Slevica
26. Marina Bahovec, Ljubljana
27. Janez Mohorič-Mokrnik, Jesenice
28. Saška Strnad, Podgora
29. Marijan Miklavc, Sežana
30. Branko Bosina, Krško
31. Vanja Vuga, Škrljje
32. Janez Kovačič

Prireditve ob dnevu reformacije

Prireditve ob dnevu reformacije je naša podružnica izvedla v nedeljo, 31. 10. 2004, na Trubarjevi domačiji na Rašici. Na prireditvi so poleg članov našega društva sodelovali Viktor Žakelj s slavnostnim nagovorom ter duet učiteljic Glasbene šole Ribnica, Danica Kavrakova (violončelo) in Slavica Marinković (harmonika).

Ob praznični priložnosti smo premierno prikazali film Božidarja Jakca iz leta 1952, ko je bila na Rašici slavnostna otvoritev Trubarjevega spomenika. Po izjavah pripravjalcev osrednje prireditve ob odprtju Trubarjeve domačije na Rašici leta 1986 je Jakčeva žena film želela celo podariti Trubarjevi domačiji, vendar ta zamisel takrat ni bila uresničena. S posredovanjem mag. Toneta Freliha smo film našli v dokumentaciji Arhiva Slovenije, in sicer pod naslovom Rašica na Dolenjskem - rojstna hiša Primoža Trubarja, odkritje spomenika Primožu Trubarju (1508 - 1952). Film, posnet na 16-milimetrski filmski trak, ni zmontiran in je brez zvoka, za prikaz na Trubarjevi domačiji pa ga je pripravil režiser Andrej Mlakar. Film nameravamo v prihodnosti režijsko prirediti in opremiti s komentarji, tako da bo primeren tudi za redne prikaze obiskovalcem Trubarjeve domačije.

Matjaž Gruden,
predsednik podružnice SPD-PT Rašica

SLIKARSKA KOLONIJA PRIMOŽ TRUBAR

Moravske Toplice 2004

V jubilejno 10. slikarsko kolonijo, ki je potekala od 22. do 29. septembra 2004, se je odzvalo osem slikarjev. Sodelovali so Franc Berčič iz Škofje Loke, Milena Gregorič iz Ljubljane, Fulvio Juričić iz Pulja, Vladimir Makuc iz Ljubljane, Jožica Medle iz Šentjerneja na Dolenjskem, France in Rok Slana ter Žarko Vrezec iz Ljubljane. Slikarji smo slikali in bivali v evangelicanskem mladinskem domu Štefan Kūzmič v Moravskih Toplicah, podjetnik Lovrečec iz Murske Sobotice pa je odstopil tudi dve počitniški hišici. Zajtrkovali in kosili smo v gostišču Kuhar. Eden od izletov po Goričkem se je končal v križevskem lovskem domu ob bograču. Za organizacijo in uspešno izvedbo kolonije so med drugimi zaslužni škof mag. Geza Erniša, Kokalj, Lovrenčec, Farkaš, Aleksander Beer, župan Moravskih Toplic in Čipot.

Razstavo ustvarjenih del smo pripravili v galeriji društva PAC v Murski Soboti. V katalogu z barvnimi reprodukcijami je posamezne stvaritve predstavil umetnostni zgodovinar Franc Obal, direktor galerije v Murski Soboti.

Nikolaj Beer

Slike udeležencev kolonije

Slikar **Franc Berčič - Berko** spada med protagoniste tako imenovega hiper realizma ali fotografskega realizma, ki se je pojavil pri nas v 70. letih 20. stoletja. Zanj značilne slike velikega formata so predstavljale svet reklame, neonskih luči in svetlobnih napisov, pa tudi cvetličnih kompozicij. Vzrajanje na izhodiščnih pozicijah natančnega, lahko bi rekli fotografskega slikanja orumenele listne krošnje drevesa odkriva slikarjev še vedno živ in svež likovni izraz. Poudarjanje predmetnosti v prednjem planu slikovne površine se v pomikanju v globino lušči skozi silhuete iluzionistično občutenih delov avtomobila z avtorjevo signaturo in prepoznavne arhitekture Moravskih Toplic.

Za **Mileno Gregorič** predstavlja poudarjena horizontala osnovno miselno in formalno izhodišče

naslikane podobe Prekmurja. Ravnine njenih prostorskih planov opredeljuje rdeče obarvana mejna črta, svetlobni pas, obroba razparcelirane zemlje, obzorja in neba, ki so med seboj povezani v konstruktivno celoto. Svet materialne predmetnosti se v njenih slikah preljuje v duhovno občutena barvna polja, nabita z energijo barvne materije in svetlobnih vrednosti, ki prehajajo meje robov dvodimenzionalne slikovne površine.

Slike **Fulvia Juričića** s prekmursko motiviko zrcalijo občutje ustvarjalca, ki prihaja iz mediteranskega kulturnega prostora. Njegovo dojetje sveta krajine na severu se odslikava v turobnem, hladno občutenem, sivo obarvanem razpoloženju. To je izraženo v črno-sivih tonih kolažiranega nosilca slikovnega polja, iz katerega se ob robovih iz ozadja lušči pritajena svetloba. Status slike kot umetniškega objekta potrjuje slikar z leseno deščico, vpeto v točno določene prostorske koordinate, križane znotraj konstrukcije vertikalnih in horizontalnih robnih stičišč.

Slikar, grafik in kipar **Vladimir Makuc** je predstavnik tistih sodobnih slovenskih likovnih umetnikov, ki so kljub številnim deklariranim slogovnim usmeritvam vztrajali pri izgradnji in oblikovanju lastnega umetniškega nagovora. Pri tem gre vedno za sintezo slikarjeve notranje doživete imaginacije likovnih zapisov, znakovnih kod, črtnih razmejitev, znakovnega besedoslovja, materializacije likovne površine... in narave predmetnega sveta, kakršnega vidi njegovo oko in analizira njegov um. Robustne, navidez nedodelane figurativne podobe in simbolično označene scensko učinkujoče arhitekturne kulise zrcalijo umetnikov globoki čut in poklon arhaičnosti in prvobitnosti oblikovanja sveta, ustvarjenega po meri človeka.

Jožica Medle ne skriva svojega občutenja panonske ravnice v horizontalno zasnovani konfiguraciji široko raztezajoče se črne zemlje in v nizkem, v globino segajočem, s soncem obsijanem obzorju. Drobna, filigransko izvedena celična jedra, posejana po celotni slikovni površini, tvorijo micelij, živo občuteno razrast s klorofilom napolnjenih mikrostruktur abstrahirane podobe prekmurske ravnice. Podoba krajine v jeseni postane prazna, izčiščena v svojem toplem, žarečem koloritu kot odsevu slikarkinega notranjega stanja duha. S prostorsko postavljenim nizom slik slikarka opozarja na hkratnost spreminjajočih se notranje doživetih izkušenj melanholije, občutene v mirno potekajočem spoju zemlje in horizonta, ki pa v sebi nosi dramatično napetost zunanje in notranje podobe.

France Slana se je tokrat osredotočil na upodobitev kontemplativno zasnovanega in ilustrativno občutenega motiva stare barke. Slikarjeva aluzija na predmetne ostanke nekdanjega panonskega morja preraste v slikarjevo metaforo življenjske usidranosti in klubovanja vsem tegobam in pljuskom, ki premetavajo naš čoln življenja. Rebrasti ostanki ogrodja lesene barke, rib, drstilcev, kamnitih in peščenih usedlin, posodja... nam kot tihožitni predmeti zrcalijo stanje tišine in spokojnosti samosvojega sveta, ki je nekoč obstajal ter se sedaj ponovno vrača v obliki reminiscentnega slikarjeva opisa.

Študent Akademije za likovno umetnost v Benetkah **Rok Slana** s svojim delom dokazuje prirojen občutek za usklajenost barvnih tonov in smisel za natančnost slikarske obdelave predmetnih oblik. Izza naslikanega cvetočega rastlinja in zelene drevesne krošnje zaslutimo dimenzijo sevajoče energije zelenih barvnih površin, ki v svojem skrivnostno učinkujočem ozadju odražajo nadrealistično vsebino.

Žarko Vrezec velja za enega najbolj dorečenih ustvarjalcev monokromnega slikarstva pri nas. V delih, ki ju je ustvaril v likovni koloniji v stiku s prekmursko krajino, lahko ponovno odkrijemo slikarjev likovni rokopolis. Podoba krajine je tokrat razdeljena po horizontali na več barvnih pasov in polj. Med njimi se izmenjujeta oster robni zaključek z mehko prehajajočim stičiščem črne in oker barve, ki se zlijeta v nejasno izoblikovano, s svetlobo napolnjeno zračno atmosfero, v fluid odprtega barvnega polja. Vrezčevo občutenje krajine je ubrano v zamolklost sivozelenih in črnih ter okrastorjavih zemeljskih barv, ki odkrivajo slikarjevo izkušnjo prvinskosti narave panonskega sveta. V njem sta nebo in zemlja zrasla v enovito zračno atmosfero, v kateri je skrita nevidna energijska napetost, ki sproža v nas ekspresivne impulze in oblikuje dramatičnost občutja epiderma slikovne površine.

Franc Obal

SLIKARSKA KOLONIJA

PRIMOŽ TRUBAR

Moravske Toplice 2005

Letošnja, že 11. slikarska kolonija v Moravskih Toplicah bo potekala od 4. do 11. oktobra 2005. Nanjo je bilo povabljenih osem priznanih likovnih umetnikov: Nikolaj Beer, Izlake
Endre Gönter, Murska Sobota
Milena Gregorčič, Ljubljana
Vladimir Makuc, Ljubljana
Tomaž Perko, Dolenja vas pri Cerknici
Jože Slak, Jordan kal, Mirna Peč
Stana Sluga – Pudobska, Pudob
Vinko Železnik, Mengeš

Decembra 2005 bo v Galeriji Murska Sobota postavljena retrospektivna razstava del z dosedanjih kolonij, ki bo zaokroženo prikazala in dokumentirala obsežen del likovne ustvarjalnosti, navdihnjene z doživljanjem Prekmurja. Razstava bo posvečena tudi spominu dr. Ota Norčiča, pokojnega predsednika Slovenskega protestantskega društva.

Primož Trubar

EKSKURZIJA V BREŽE

Enodnevna ekskurzija 11. 9. 2004 na avstrijsko Koroško je omogočila članom društva seznanitev z evangeličanskim Škofijskim muzejem (Diozöse Museum) v Brežah in obisk še nekaj zgodovinsko pomembnih krajev.

Zgodovina evangeličanske cerkve v Avstriji je zgodovina majhne raztresene manjšine, ki se je po zmagi protireformacije dolgo morala znajti brez pridigarjev. Po tričetrst stoletja (1550–1628) znatne razširjenosti je izginila v podzemlje zasledovanih in preganjanih. Šele po poldrugem stoletju, po objavi razsvetljskega tolerančnega patenta (13. 10. 1781) cesarja Jožefa II., se oživljena vrnila v javnost.

Ker ta dogajanja ne zanimajo le strokovnjakov, je nekaj koroških duhovnikov sklenilo zbrati pomembna pričevanja zgodovine in jih prikazati na primernem kraju. Kot zbirno mesto se je zdela najprimernejša stara evangeličanska molilnica v Brežah (Freisach im Drautal), ki so jo nameravali opustiti zaradi gradnje nove cerkve.

Molilnica je imela le take gradbene elemente, kakršne je zahteval in dovoljeval tolerančni patent. Ni smela imeti vhoda z javne poti, sakralno oblikovanih oken in stolpa z zvonovi. Morala je imeti videz navadne kmečke hiše na robu naselja. Ohranjena je še notranja oprema molilnice, ki so jo kmetje ročno izdelali. Objekt je razmeroma prostoren, da bi lahko čimveč vernikov poslušalo pridige. Prižnica je vgrajena v oltar in vse so domačini opremili sami, enostavno, pristno in neuničljivo.

Tako so leta 1960 v molilnici postavili evangeličanski muzej, ki je bil sprva namenjen le zbirkam z območja Koroške, vendar so se sčasoma tu znašla tudi dela oz. eksponati iz drugih avstrijskih dežel in celo tudi iz dežel nekdanje Avstro-Ogrske, tj. iz Češke, Madžarske, Slovenije in Hrvaške.

Iz časov zgodnjega nemškega protestantizma na Koroškem je v muzejski zbirki eden od prvotiskov Martina Luthra iz leta 1520. Knjigo so po naključju našli na neki gorski kmetiji, oddaljeni uro hoda od Brež. Najdba je nedvomno dragocena, ni pa nenavadna, če upoštevamo, da je meščanstvo v Beljaku, sodeč po pisnih virih, bilo že leta 1526 večinoma evangeličansko. V zbirki je tudi izvod tiste izdaje Luthrovega prevoda *Biblije*, ki je bil natisnjen v Wittenbergu malo pred Dalmatinovim, tako da so lahko za slovensko knjigo uporabili iste lesoreze; zato je nemška knjiga po likovni opremi skoraj popolnoma podobna slovenski.

V muzeju je edini ohranjeni izvod Dalmatinove priredbe katekizma iz leta 1580. Posebnost je izvod

Dalmatinove *Biblije* iz leta 1584, ki je bil skrit (zazidan pod stopniščem) v stari slovenski kmečki hiši in najden šele pred nekaj desetletji.

Kustos muzeja je upokojeni evangeličanski škof **dr. Oskar Sakrausky**.

*

Ekskurzija je vključevala tudi ogled Krke (Gurk), predvsem bazilike in sedeža nekdanje krške škofije, ustanovljene v 11. stoletju. Med zanimivosti bazilike sodita zlasti kripta in pa škofovska kapela z ostanki bogatih poslikav, ki leži med obema stolpoma. Dostopna je samo po ozkih stopnicah, tako da je ob napadih na cerkev dajala varno zavetje. Sledil je kratek ogled mesta Breže (Freisach), ki je že blizu štajerske deželne meje in na robu nekdanjega slovenskega narodnostnega ozemlja. V srednjem veku so bile Breže pomembno središče. Njegovo obzidje izvira iz 12. in poznega 13. stoletja. V mestu je bila prva kovnica denarja (breški pfenig ali denarič) na Koroškem. Postanek v Gospe Sveti (Maria Saal) ob robu Gosposvetkega polja je bil namenjen ogledu Marijine božjepotne cerkve iz 15. stoletja. Posebno zanimivi so v zunanjsčini cerkve vzdani poznogotski nagrobniki in pa spolije iz bližnjega rimskega Virunuma. Sredi 19. stol. je tod še tekla slovenska narodnostna meja, slovensko bogoslužje pa je v cerkvi prenehalo po plebiscitu leta 1920.

Ladislav Pojbič

OSKAR SAKRAUSKY

»(...) ta naša vera, katero mi zdaj v tih naših pridigah inu bukvljeh očitu vučimo inu koker je v le-tih bukvljah z vsemi artikuli lipú, kratku inu zastopnu popadena inu zapisana, nej ena nova, kriva, zepelávna inu kécarska vera, temuč ta stara krščanska prava vera, katera je od sv. Trojice odločena inu postavljena, od samiga božjiga Sinú, od vseh prerokov, pravih martírníkov, svetníkov inu vučeníkov pridigana, zapisana s to sv. biblijo inu z velikimi cajhni inu ž nih krvjo zapričana inu potrjena. Od le-te prave stare vere pak so nas ti pusledni lakomni, nevučeni, hinavski, Antikristovi papeži, škofi, farji inu menihi odpelali inu na taku malíkováne, h tim norskim božjim službam naredili inu pripravili.«

Takšno označitev evangeličanskega oznanjanja krščanske vere na eni in delovanja papeške katoliške cerkve na drugi strani je zapisal Primož Trubar v predgovoru k svoji knjigi *Articuli oli dejli te prave stare vere krščanske*, natisnjeni leta 1562. Knjiga je razgrnitev

augšburške veroizpovedi, namenjena slovenskim vernikom. *Augsburško veroizpoved*, to je *Confessio augustana*, je sestavil nemški učenjak Philipp Melancthon, protestanti pa so jo predložili rimsko-nemškemu cesarju Karlu V. na državnem zboru v Augsburgu leta 1530. Leta 1550 je postala temelj augšburškega verskega miru.

Tako kot vse Trubarjeve knjige so tudi *Articuli* iz leta 1562 namenjeni preprostim, le slovensko beročim ljudem na Slovenskem. Zato je slovenski predgovor pisan razmeroma poljudno. Precej drugačen pa je nemški predgovor, sestavljen v obliki posvetila württemberskemu vojvodi Krištofu. Njegov slog je bolj zapleten in vsebinska usmeritev je čisto drugačna. V njem namreč Trubar pojasnjuje verske razmere na Slovenskem ter utemeljuje svoje ravnanje pri knjižnem prikazovanju temeljnih evangeličanskih verskih resnic slovenskim vernikom.

Posvetilo je v slovenskem prevodu dostopno v knjigi *Slovenski protestantski pisci*, ki jo je sestavil in leta 1934 objavil dr. Mirko Rupel. Trubar v posvetilu piše, da novo, evangelijsko vero zdaj javno pridigujejo tudi v slovenskih deželah, kjer jo sprejemajo in priznavajo mnogi ljudje visokega in nizkega stanu, moški in ženske. Vendar se mnogim šibkim kristjanom novi nauki še zdijo čudni in napačni, kajti, kakor pravi Trubar:

»K temu mnenju so jim pripomogli tudi nekateri dozdevni duhovni, ki na prižnicah, na višavah in pri vinu trdijo in vpijejo, da hočejo odpadnik Trubar in njegovi pomočniki z lutrovskimi pridigami in knjigami uvesti in osnovati v slovenskih deželah drugo, novo, krivo, zapeljivo vero in nove službe božje, ki jih poprej med krščanstvom nikoli bilo ni in ki jih noče trpeti in sprejeti v svoji deželi noben krščanski in noben posvetni mogotec. Med njimi so nekateri celo tako nesramni, da javno trdijo in raznašajo tole: Edinole novi evangelijski nauk in vera sta kriva, da je sedanji svet tako hudoben, da draginja v vseh stvareh tako raste in da dobivajo povsod premoč Turki in vsakršne nadloge. Zato opominjajo in prosijo ljudi z veliko resnobo in vnemo, naj se varujejo novih pridigarjev in knjig in naj trdno vztrajajo pri veri svojih staršev, ob kateri so bili ljudje pobožni, a letine dobre.«

Trubar je želel, da bi bilo, kakor poudarja v posvetilu württemberskemu vojvodi, preprosto slovensko ljudstvo bolje poučeno v verskih stvareh, zato se je odločil za objavo *Augsburške veroizpovedi* v slovenščini.

»V augšburški izpovedi pa so dokazovanje, nekateri izreki in nauki oznanjeni in izrečeni s skopimi, kratkimi latinskimi in nemškimi besedami. Ker jih z enakimi in tako skopimi besedami nisem mogel tako prevesti, da bi jih preprosti in svetemu pismu nevajeni Slovenci mogli temeljito razumeti, sem parafraziral, razširil in

razložil dokazovanje, nekatere nauke in izreke v omenjeni augšburški veroizpovedi še z drugimi in številnejšimi besedami, izreki, dokazi in zgledi iz apologije augšburške veroizpovedi in iz veroizpovedi Vaše knežje Milosti in saških teologov. S tem pa nisem nobenemu nauku ali izreku ničesar odvzel niti jih po smislu in pomenu spremenil, kajti moje misli, delo in vnema so pri tem prevajanju usmerjene zlasti v to, da bi dobrosrčni Slovenci imeli (...) kratko, jasno, preprosto in razumljivo zbrano pravo podlago in vse ogrodje krščanske vere, da bi jo mogli temeljito razumeti (...)«

V posvetilu torej Primož Trubar pojasnjuje in vnaprej brani svojo pisno obliko in razlago temeljnih luteranskih verskih nauk. Tako se tudi to posvetilo pridružuje množici tistih nemških posvetil in predgovorov, v katerih je Trubar zapisal pomembna sporočila o svojih teoloških stališčih in tudi o organizacijskih prizadevanjih, da bi tedanje politične okoliščine in težnje najvišjih odločujočih oseb obrnil v prid svojemu neutrudnemu delovanju. Prav zato je zelo pomembno in dobrodošlo, da so od leta 1989 ta besedila zbrana, komentirana in vsestransko dostopna v obsežni knjigi **Oskarja Sakrauskega** z naslovom: *Primus Truber. Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*. Knjigo sta izdala Inštitut za protestantsko cerkveno zgodovino na Dunaju in Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Evangeličanski teolog in škof Oskar Sakrausky se je rodil v Linzu v Avstriji leta 1914. Kakor navaja prof. dr. Marijan Smolik v biografskem geslu v 10. zvezku *Enciklopedije Slovenije*, je teologijo študiral v Erlangenu v Nemčiji in bil leta 1939 ordiniran v Pragi. Leta 1949 je postal župnik v Kindsbergu na avstrijskem Štajerskem, od leta 1954 pa je služboval v koroških župnijah Pliberk in Zagoriče. Leta 1961 se je preselil na Dunaj in tu leta 1968 postal škof avstrijske Evangeličanske cerkve augšburške veroizpovedi. Leta 1983 se je naselil v Brežah.

Raziskoval je protestantizem med koroškimi Slovenci in v Zagoričah našel do tedaj neznani Dalmatinov *Katekizem* iz leta 1580. Objavil je več razprav o teologiji v slovenskih in hrvaških protestantskih knjigah, med drugim tudi v Dalmatinovem uvodu v prevod *Biblije*. V Brežah je uredil evangeličanski škofijski muzej protestantskih tiskov z obsežno zbirko slovenskih knjig, ki jo je v dolgih letih zbral sam. Njegovo glavno delo pa je že omenjena obsežna in bogato komentirana izdaja nemških posvetil in predgovorov. Z njo nam je omogočil globlje razumevanje Trubarjevega delovanja in nam približal njegove besede, tudi te iz opisanega posvetila k *Articulom*:

»In prav nič ne dvomim, da bo Bog, nebeški Oče, zaradi Jezusa Kristusa, svojega preljubega Sinú, s svetim Duhom tudi s to augšburško veroizpovedjo krepil in

utr dil pobožne razumne Slovence v pravi krščanski veri (...)
«

»In prav nič ne dvomim, (...) da bo Bog (...) nevedne, šibke, zapeljane in praznoverne odvrnil od njihovih krivih božjih služb in nepotrebnega romanja ter jih pripeljal k pravi zveličavni veri. Amen.«

Podobno je o verski poučenosti, ki si jo pridobivajo preprosti verniki slovenske evangeličanske cerkve, pisal Primož Trubar tudi dvajset let pozneje v knjigi *Ta celi novi testament* v posvetilu württemberskemu vojvodi Ludviku, Krištofovemu sinu:

»Iz teh knjig ne beró samo v mestih, kjer so navadne šole, beró jih kljub papeževi prepovedi tudi kmetje in njihovi otroci po vaseh z velikim poželenjem in veseljem. Odtod in iz evangelijskih pridig so z milostjo in učinkom sv. Duha dosegli in dobili pravo razumevanje vseh zveličavnih naukov krščanske vere, kakor so zapisani in razloženi v jasnih izrekih *Svetega pisma*, v katekizmu in augsburški veroizpovedi, tako da jih morejo proti nasprotnikom in papežnikom zagovarjati in braniti.«

Ob tem je, kakor nas spominja Oskar Sakrausky v svojih obsežnih pojasnilih k Trubarjevimi *Articulom*, še posebej zanimivo in za takratna pojmovanja pravzaprav nenavadno, da je Trubar poznal, cenil, hvalil in spodbujal veliko prizadevanje žensk pri širjenju, poglobljanju in utrjevanju evangeličanske vere s slovenskimi knjigami. Svoj prevod Pavlovih pisem leta 1567 je namreč posvetil ženskam višjega in srednjega stanu in jim v njem spregovoril takole:

»To knjigo sem Vam, visokorodne in blagorodne, plemenite, krepostne in bogaboječe žene, vdove in mladenke, nasploh in posebej posvetil ter izdal v Vašem imenu zaradi naslednjega: Iz posebnega nagiba in milosti sv. Duha kažete veliko vnemo, ljubezen in naklonjenost do besede božje; to sem občutil in spoznal najprej iz dejstva, da imate po vseh gradovih, dvorih in hišah svetopisemske in druge pobožne knjige v nemškem in slovenskem jeziku, ki jih ne puščate, kakor nekateri, da se neprebrane prašé po klopeh, marveč ste iz njih čitajoč in pojoč pripravile svoje ljube otroke, družino in mnoge podložnike k stari, zveličavni veri in k pravemu razumevanju vsega katekizma; tudi ste se nekatere izmed Vas, ki ste doma z Avstrijskega, Zgornještajerskega in Tirolskega, iz njih naučile slovenščine in navadile druge branja v tem jeziku.«

Trubar je pri pripravljanju *Articulov* upošteval vse te značilnosti in potrebe v mladi evangeličanski Cerkvi na Slovenskem. Iz tega izvirajo tudi zanimive posebnosti njegove knjige. Trubar namreč, kakor

spoznava Sakrausky na podlagi podrobne analize, dodaja posamezne prvine iz württemberske in saške veroizpovedi, predvsem pa povzema posamezne artikle ali člene *Augsburške veroizpovedi* v bolj razvezanem, razlagajočem in preprostem slogu – namesto v slogu strogih dogmatskih izrekov. Trubar podaja celo 36 artiklov namesto 28, kolikor jih vsebuje izvirnik.

Pri nauku o izvirnem grehu se Trubar v svojem 2. artiklu približa strogo luteranskemu, to je flacijanskemu pojmovanju. Očitno je hotel ob tem vprašanju poudariti globok razloček med katoliško in reformacijsko teologijo; slednja namreč zavrača sleherno človeško ali cerkveno pomagalo pri zadobitvi dušnega blagra, na primer odpustke, in vztraja pri načelu »samo z milostjo«, »samo Kristus«. Deseti artikel, ki obravnava sveto večerjo, je zelo kratek, vendar ni dobeseden prevod 10. člena *Augsburške veroizpovedi*. Ostaja namreč le pri nauku o realni navzočnosti Kristusa v sveti večerji, opuščena pa je razlaga o načinu navzočnosti.

Trubar se je izogibal dvoumnostim in mestom, ki so bila povod za spore med reformacijskimi teologi. Hkrati pa je dodal člen o svetem pismu, o zadušnicah, o blagoslavljanju soli, vode, vina itn. Tudi iz tega lahko razberemo, pravi Sakrausky, Trubarjevo željo, da bi začrtal razločno mejo med evangeličanskimi in rimskokatoliškimi nauki.

Prilagojeno, svobodno podajanje *Augsburške veroizpovedi* moramo Trubarju, ki se je takrat, leta 1561 vrnil iz pregnanstva v Ljubljano in prevzel nalogo superintendenta, šteti v dobro. Svoje *Articule* je namreč sestavljal za Cerkev, ki se je rodila onkraj skrajnega roba protestantskega sveta in bila kljub zaščiti deželnih stanov izpostavljena ostremu rimskokatoliškemu preganjanju. Ni si le prizadeval, da bi njegovi rojaki bolje razumeli člene *Augsburške veroizpovedi*, temveč je tudi želel slehernemu verniku omogočiti, da se bo z evangeličanskimi nauki branil pred papeževimi katoličani.

Ali kakor je zapisal Trubar v predgovoru:

»Inu bo iz njih prov zastopil, spoznal inu bo mogel drugim risnično praviti inu povejdati, kaka oli kakova je ta naša vera (...)
«

Po zaslugi dr. Oskarja Sakrauskega so nam take Trubarjeve misli zdaj veliko bolj razumljive.

Dušan Voglar

(oddaja *Enciklopedija Slovenije* na programu ARS Radia Slovenija 29. 10. 2003)

EKSKURZIJA V LABIN

Ekskurzija v Labin, mestece v jugovzhodni Istri, je bila namenjena obisku rojstnega kraja pomembnega protestantskega teologa. V Narodnem muzeju je poleg stalnih postavitev arheološke, etnološke in rudarske zbirke na ogled v muzejski palači ex Frankovich tudi spominska zbirka teologa in cerkvenega zgodovinarja Matije Vlačiča Ilirika (Flacius Mathias Illyricus, rojen v Labinu leta 1520 in umrl v Frankfurtu na Majni leta 1575).

Na panojih je v obliki fotografskega zapisa prikazano življenje Matije Vlačiča ter njegova pomembna teološka, znanstvena in druga dejavnost. Na ogled so tudi primerki njegovega bogatega pisateljskega opusa. Od številnih slovenskih vezi s Flacijem so v muzeju dokumentirane povezave s Kreljem, Vergerijem in Ungnadom. Žal pa smo obiskovalci pogrešali kakršno koli omembo Primoža Trubarja, čeprav je znano, da je Flacij, potem ko je bil izobčen in preganjan, našel nekajdnevno zavetje pri Trubarju v Ljubljani. So pa bile tudi druge vezi med njima (Trubar je prevedel v slovenščino Flacijev poslanico Vergeriju že leta 1550). Poseben eksponat v zbirki je kopija Vlačičevega portreta, katerega je po izvirniku v Jeni izdelal slikar Eugen Kokot, prav tako pa tudi njegova stenska slika – geografska karta Istre – izdelana po predlogi Pietra Coppe iz leta 1520.

Blizu Pulja smo zavili proti vzhodu in si ogledali kraj Nezakcij (Visače), ki je najbolj pomembno arheološko najdišče na tem območju, z najdbami iz predzgodovinskih časov, antike in zgodnjega srednjega veka. Vse skupaj je osredotočeno znotraj poznoantičnega mestnega obzidja. Zgodovino naselja je mogoče spremljati od bronaste dobe do začetka 7. stoletja, ko je bil Nezakcij porušen med avarsko-slovanskim vdorom v Istro. Arheološki prostor je dobro urejen. Vidni so ostanki rimskih term in foruma, odkopani pa so tudi ostanki predzgodovinskega vhoda v naselbino in ostanki obzidja.

V Pulju smo si ogledali rimski amfiteater. Veličastno zgradbo (132 krat 105 m, 32,5 m v višino) iz istrskega kamna so začeli graditi v 1. stoletju, dokončal pa jo je cesar Vespazijan v 2. stoletju. Arena je lahko sprejela 23 000 gledalcev. Za ohranitev amfiteatra v Pulju je zaslužen Benečan Gabriello Ema, ki je ob koncu 16. stoletja preprečil, da bi ga razstavili in z ladjami prepeljali v Benetke.

Antični Pulj je imel vodovodni in kanalizacijski sistem, forum, kapitol s svetišči, dve gledališči in veliko mestno pokopališče. Mesto je bilo obkroženo z

obzidjem z desetimi vrati, od katerih so ohranjena dvojna vrata (Porta Gemina) iz 1. stoletja, skozi katera se pride v sedanji arheološki muzej. Deloma je ohranjeno tudi mestno obzidje s Herkulovimi vrati iz istega obdobja. Na vrhu je bradata glava Herkula in poleg nje vklesan napis. V bližini smo si še ogledali dobro ohranjeni slavolok Segejevcev, ki je iz prve polovice 1. stoletja pr. n. št.

Ladislav Pojbič

MATIJA VLAČIČ, TUDI MATHIAS FLACIUS ILLYRICUS

Rodil se je v Labinu 3. marca 1520. Preučeval je latinsko književnost, evropsko zgodovino in *Biblijo*. Razvil se je v enega od vodilnih protestantskih teologov in si pridobil številne privrženec; njegova usmeritev se imenuje flacijanstvo (flacijevstvo, flacijanizem). Poučeval je hebrejščino na raznih univerzah. Napisal je okoli 300 knjig, med njimi je cerkvena zgodovina v 30 delih. Umrl je 11. marca 1576 v Frankfurtu ob Majni.

Flacijanstvo je bilo zelo radikalna teološka smer reformacije. Vlačič je šel v boju za čisto Luthrovo izročilo v ideološko in dogmatsko skrajnost, zlasti pri naukih o grehu, veri in opravičenju. Zato je bil v nenehnem sporu s teologi zmernejše smeri, kakršni so bili »učitelj Nemčije« Philipp Melanchthon in njegov krog. Ti so izhodiščne nauke Martina Luthra (tako imenovani martinizem) razvijali v filipizem, ki je sčasoma povsem prevladal v nemških deželah.

Vlačičev vpliv na protestante na Slovenskem je bil sprva kar velik. V prvih letih Trubarjevega delovanja so prvine iz flacijanskih pobud opazne v njegovem učenju o grehu. Viden in dejaven privrženec flacijanizma je bil Matija Klombner (rojen neznano kdaj neznano kje, umrl v Ljubljani 11. 7. 1569), do 1560 pisar kranjskih deželnih stanov. Že leta 1527 je bil vodja luteranskega krožka v Ljubljani in je veliko je storil za začetni razmah protestantizma v Kranjski. S Trubarjem sta se po začetnem dobrem sodelovanju začela razhajati (Trubar je med drugim zavrnil njegovo knjižno delovanje, ker je bilo na prenizki ravni) in po Trubarjevem prihodu v Ljubljano 1561 sta se odtujila; Klombner je Trubarja že pred tem črnil med drugim pri Ivanu Ungnadu,

Trubarjevemu predpostavljenem pri vodenju biblijskega zavoda v Urachu.

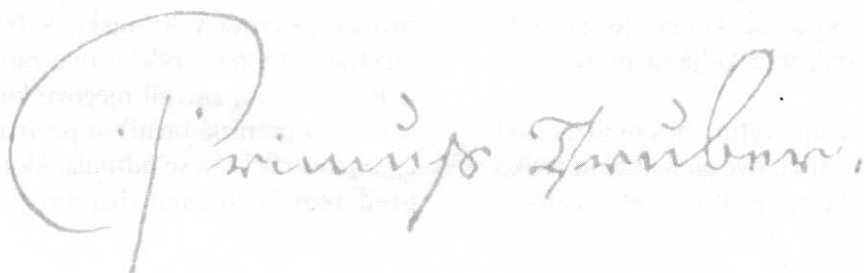
Leta 1563 se je Vlačič mudil v Ljubljani. Ustavil se je na potovanju iz Regensburga v rodno Istro. Spremljala sta ga njegova učenca Sebastijan Krelj in Gašper Melissander. Takrat so že skoraj vse nemške protestantske dežele nasprotovale flacijanzmu in Vlačič je bil razglašen za krivoverca. Pregnali so ga z univerze v Jeni, zatočišče pa je dobil v Regensburgu pri somišljeniku in superintendentu (nadzornik cerkvene občine) Nikolaju Gallusu. Kljub takemu slabemu slovesu je bil Vlačič med postankom v Ljubljani tri dni gost Primoža Trubarja, ki je bil takrat tu superintendent reformirane Cerkve v Kranjski. Trubar ga je celo tako toplo priporočil predstavnikom deželnih stanov, da so mu darovali 32 tolarjev. V takem odnosu do Vlačiča se nespodbitno razodeva Trubarjeva duhovna širina, strpnost in plemenitost. Trubar se je namreč dotlej že odločil, da za veroizpovedno podlago protestantske Cerkve v vojvodini Kranjski (pa tudi v drugih habsburških kronskih deželah, ki so vključevale slovensko narodnostno ozemlje) določi augsburško veroizpoved (napisal jo je Melanchthon). To jasno izhaja iz njegovega najpomembnejšega dogmatičnega dela *Articuli oli dejli te prave stare vere kersčanske* (1562), zasnovanega kot veroizpoved Cerkve slovenskega jezika (augsburška veroizpoved, deloma prirejena z določili iz württemberške in saške veroizpovedi), in iz njegove *Cerkovne ordninge* (1564), to je slovenskega cerkvenega statuta (na podlagi württemberškega cerkvenega reda), ki naj bi veljal v vseh s Slovenci naseljenih deželah. Kljub taki usmeritvi svoje Cerkve je Trubar sklenil, da bo pritegnil Sebastijana Krelja k delovanju v Ljubljani.

Sebastijan Krelj (rojen 1538 v Vipavi, umrl za jetiko 25. 12. 1567 v Ljubljani) je bil med vsemi protestantskimi pisci najbolj izobražen, saj je dobro obvladal teologijo ter tudi grščino in hebrejščino. Po prepričanju je bil flacijanec, študiral je v Jeni pri Vlačiču, postal je magister in njegov pomočnik, z njim se je tudi preselil v Regensburg. Leta 1562 je objavil v nemščini spis *Christlich bedencken* (tj. *Krščansko premišljevanje*) zoper Vlačičeve nasprotnike. Med kratkim bivanjem v Ljubljani 1563

je pridigal v slovenščini in nemščini. Trubar je postal pozoren na njegove zmožnosti in je zaprosil deželne stanove, naj ga nastavijo za pridigarja. Krelj je bil nato ordiniran v Regensburgu in se je vrnil v Ljubljano za drugega pridigarja ob Trubarju. Obenem je poučeval na protestantski stanovski srednji šoli. Napisal je delo *Kratka suma vsega svetiga pisma* (1563), ki pa je ostalo v rokopisu. Nato je v Regensburgu dal natisniti *Otročjo biblijo* (1566) in prvi del prevoda Spangenbergove postile (*Postila slovenska*, 1567). Znaná so tri Kreljeva pisma Gallusu (1565, 1566). S Trubarjem je flacijanec Krelj imel dobre odnose. Po izgonu Trubarja je 1565 od njega prevzel nalogo superintendenta.

Med svojim kratkim in skrivnim obiskom v domovini je Trubar junija 1567 v Kreljevi hiši sklical protestantsko cerkveno sinodo. Po Kreljevi smrti decembra 1567 si je Matija Klombner prizadeval, da bi deželni stanovi nastavili na mesto superintendenta spet kakega flacijanca, in dosegel, da so povabili Gašperja Melissandra, ki je bil takrat profesor v Lauingenu. Toda deželni stanovi so zadnji hip preklicali povabilo in začeli iskati novega superintendenta na Württemberskem. V ozadju vsega tega dogajanja, ki je pomenilo zavračanje nadaljnega uveljavljanja flacijanzma v Kranjski, je bil nedvomno Trubar, ki se je potem takoj lotil iskanja in pogajanja. Nazadnje je s pomočjo uglednega teologa Jakoba Andreaeja pri württemberskem vojvodi dosegel, da je lahko 1569 odšel v Ljubljano Jakob Spindler. Ta je v Ljubljani in vsej njemu podrejeni protestantski Cerkvi spodrinil flacijanzem in utrdil zvestobo filipistični usmeritvi, augsburški veroizpovedi in Trubarjevi *Cerkveni ordningi*. Dokončno je bil flacijanzem v slovenskih deželah odpravljen, ko je Trubar dosegel, da so protestanti pristopili k pogodbi o soglasju (*Formula concordiae* iz 1577; njegov slovenski prevod je izšel 1581 ali 1582). Med protestanti na Koroškem pa se je flacijanzem bolj ohranil, kakor kažejo izsledki Oskarja Sakrauskega v razpravi v reviji *Carinthia* (1981).

Vir: dr. Mirko Rupel, *Primož Trubar. Življenje in delo*, Ljubljana, 1962

EKSKURZIJA V LAŠKO, BRESTANICO IN KRŠKO

aprila 2005

Ena od ekskurzij v kraje, ki so povezani z delovanjem slovenskih protestantov, je člane Slovenskega protestantskega društva popeljala v Laško, Brestanico in Krško, torej v kraje, kjer se spominjamo zaslug Trubarja, Bohoriča in Dalmatina.

Primoža Trubarja je tržaški škof Peter Bonomo 1530 posvetil v duhovnika in mu dal službo vikarja v župniji sv. Martina v **Laškem**. V *Enciklopediji Slovenije* (13, 373) je ddr. Igor Grdina zapisal: »Trubar je kmalu zaslovel kot vnet pridigar; s svojo zgovornostjo je preprečil gradnjo 2 cerkev, kar pomeni, da je bil v tem času že popolnoma prepričan o pravilnosti humanistične, zelo verjetno pa tudi protestantske reformacijske kritike razmer v Cerkvi evropskega Zahoda, saj je v svoji knjižnici imel mdr. zvinglijanske biblične komentarje. Potem ko se je Bonomo moral odpovedati pravicam do laške fare in je s tem postala nepotrebna služba tamkajšnjega škofovega vikarja, je Trubar v 1. polovici 30. let prišel za slovenskega pridigarja v ljubljansko stolnico sv. Nikolaja.« V Laškem smo si udeleženci ekskurzije ogledali v mestnem muzeju pod vodstvom njegovega vodje zbirko o mestni zgodovini, pod vodstvom župnika pa cerkev sv. Martina. Ogledali smo si tudi rojstno hišo pesnika Antona Aškerca (Globoko oziroma Senožete).

Adam Bohorič, šolnik in jezikoslovec, se je rodil okoli 1520 nekje v bližini **Brestanice**. V *Enciklopediji Slovenije* (1, 303) je dr. Jože Toporišič o njem zapisal: »Študiral je na artistski fakulteti v Wittenbergu in poslušal tudi jezikoslovca P. Melanchthona; izobažen je bil tudi glasbeno. Približno od 1551 do 1563 je bil v Krškem vodja lastne šole, 1566–82 in 1595–98 pa ravnatelj stanovske šole v Ljubljani. Zanj je 1568 sestavil prvi pisani šolski red (redigiran 1575), ki je prvo pedagoško besedilo slovenskega avtorja. Slovenščini je na tej šoli dal status pomožnega jezika, bila pa je tudi

jezik občevanja med učitelji in slovenskimi učenci 1. razreda; zato je skrbel, da so učitelji tega razreda znali tudi slovensko.« Udeleženci ekskurzije smo se sestali s predstavniki občine Krško, predstavniki brestaniškega kulturnega društva Svoboda in raznimi krškimi in brestaniškimi kulturnimi delavci. Seznanili so nas s svojim delovanjem in izrazili željo, da bi ustanovili v Krškem podružnico Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. V Brestanici smo si seveda ogledali tudi znameniti grad, ki zaradi dolge in pisane preteklosti zasluži daljši obisk.

Jurij Dalmatin, teolog, pisatelj in prevajalec *Biblije*, se je rodil okoli leta 1547 v **Krškem**. V *Enciklopediji Slovenije* je dr. Jože Rajhman napisal (2, 170): »Do 18. leta se je šolal v Krškem pri Bohoriču in pod njegovim vplivom postal protestant. Leta 1565 je odšel v samostansko šolo Bebenhausen na Württemberskem in se po končani latinski šoli 1566 vpisal kot štipendist Tiffernovega sklada na Tübinsko univerzo, kjer je študiral filozofijo in protestantsko teologijo.« V Krškem je deloval tudi protesant Janž Weixler. V mestu je Valvasorjeva hiša (z letnico 1609, pozneje prezidana). Udeleženci ekskurzije smo si ogledali javno knjižnico Janeza Vajkarda Valvasorja in galerijsko zbirko na lepo obnovljenem podstrešju. Zlasti pa je zanimiva kapucinska knjižnica, ki jo pokažejo samo posebno dragim gostom. Ustanovili so jo kapucini, ki so se v dobi reformacije leta 1640 naselili v Krškem. Knjižnica je po dobrih treh stoletjih še vedno v istem prostoru in knjige so večinoma na originalnih policah, kar ji daje poleg vsebinske vrednosti še posebno atraktivno dimenzijo. Na kratko smo si ogledali tudi mesto.

Med vračanjem v Ljubljano nas je prevezemala nekakšna duhovna omama, ki ni bila le posledica vidnih biserov naše preteklosti in izčrpnih razlag lokalnih strokovnjakov, temveč močno tudi izredno toplega in prijaznega sprejema vseh domačinov, ki smo jih srečali. Ti so nam nevede dokazovali, da Slovenija ni samo Ljubljana, kakor prepogosto mislimo, in da na podeželju še vedno živi duh zanesenjakov, kakršni so bili Trubar, Bohorič in Dalmatin, duh, kakršnega v večjih centrih skoraj ni več zaznati.

Ladislav Pojbič

Primož Trubar

MANUFAKTURA MOJSTER JANEZ

Janez Rozman, poznavalec in občudovalec zgodovine tiskarstva na Slovenskem in po svetu, se je odločil nazorno obuditi najstarejšo obliko tiskarstva in s tem razširiti krog občudovalcev *črne umetnosti*. Leta 2000 je ustanovil Manufakturo mojstra Janeza, ki zajema demonstracijo starinskega knjigotiska na posnetku stare lesene stiskalnice, tiskarsko učno delavnico, Grajsko tiskarno na Blejskem gradu in potujočo tiskarno mojstra Janeza. V Tiskarski učni delavnici v Smokuču pod Karavankami je zbral stalno muzejsko zbirko tiskarskih naprav in opreme, ki je bila značilna za čas od 15. do 18. stoletja, in knjižnico strokovnih knjig in starih tiskov. V delavnici prikazuje ročno stavljenje s svinčnimi črkami, tisk z ročno leseno tiskarsko stiskalnico (prešo), ročno vezavo knjig, pa tudi belo umetnost, to je ročno izdelavo papirja. Vse skupaj pa pospremi z razlago zgodovinskega razvoja tiskarstva. Obiskovalec si lahko sam natisne kak list z vsebino po lastni izbiri. Lesena tiskarska preša je skrbno izdelana po ohranjenih risbah in opisih prvih stiskalnic Johanna Gutenberga. Mojster Janez se ob njej suče v starinskem kostumu, v katerem živo spominja na Primoža Trubarja. Obisk delavnice v Smokuču (04 580 95 95; 041 630 263; janez@manufaktura.org) je zelo primeren za vključitev v izlete raznih skupin, zlasti pa v ekskurzije učecev in dijakov. V Grajski tiskarni, s katero bogati turistično ponudbo in jo je uredil v stražnem stolpu na spodnji terasi Blejskega gradu, prikazuje tiskanje na starinski preši in omogoča obiskovalcem lastno tiskarsko ustvarjanje. S potujočo tiskarno pa obišče kakršnokoli kulturno prireditev, zavod ali šolo ter omogoči vpogled v začetke tiskarstva in v njegovo zgodovino. Z njo je nastopil že na najrazličnejših uglednih kulturnih prireditvah, proslavah in prikazih starega načina življenja (na primer Viteški dnevi v Hrastniku) v Sloveniji, pa tudi na uglednih prireditvah in v uglednih institucijah po Evropi, tudi v najvišjih organih Evropske unije. S svojo stiskalnico je tudi reden sodelavec na vrsti prireditvah, ki se oblikujejo na pobudo Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, in jim daje žlahten nadih tradicije. Tako je njegova preša postala del promocije Slovenije in njene kulture. Samostojni kulturni delavec mojster Janez posveča svoje delovanje spomintu Gutenberga in začetkom evropskega tiskarstva, ob tem pa predvsem Primožu Trubarju in drugim velikim možem slovenske knjige.

PREKMURJE IN "RASTOČA KNJIGA"

V naši kulturni in politični preteklosti zavzema Prekmurje čisto posebno mesto. Obrobna pokrajina na severozahodu Slovenije – a obrobna le v geografskem smislu – in zasanjana pokrajina klopotcev, štrkov in mlinov na "čarni reki" Muri, kot pravi pesnik, skriva v sebi veliko jezikovno in kulturno obgastvo, ki ga slovstveni raziskovalci verjetno še niso dovolj razčlenili in popisali deleža, ki ga ima ta del slovenskega ozemlja v naši slovstveni zgodovini. Lahko rečemo, da je književnost slovenskega severovzhoda mnogo bogatejša, kot se to v središču Slovenije ve.

Staro prekmursko književnost je literarna zgodovina obravnavala kot posebno poglavje v slovenskem kulturnem dogajanju, kot dogajanje zase, predvsem zato, ker je Prekmurje vse do konca druge svetovne vojne gojilo književnost v narečju in ustvarjalo samostojno literarno tradicijo, ki sega dvesto in več let nazaj. Prekmurje, v okviru ogrske države dolga stoletja odrezano od matične narodne celote, se je kot nekakšen otok prebijalo skozi vsa obdobja pomadžarjevanja in ohranilo svojo samobitnost. Prekmurska književnost kot trdni in sestavni del slovenske književnosti ima vsekakor lepo in dolgo tradicijo.

Notranja struktura patriarhalnega sveta se dolga stoletja ni spreminjala. Kulturno izražanje preprostega, na zemljo pripetega človeka tega obdobja je zajeto v bogatem ljudskem izročilu, saj mu socialna podrejenost ni omogočala širokopoteznejšega civilizacijskega razmaha. Ljudsko izročilo se je ohranilo v obliki pesmi, pripovedi, šeg in verovanj in je v veliki meri oblikovalo zavest tega ljudstva.

S pojavom protestantizma, ki ga je v Prekmurju širila madžarska zemljiška gospoda in je imelo v Prekmurju močan vpliv, je prišlo tudi tu – enako kot na Kranjskem – do prebuditve književne tvornosti v domačem jeziku. Svoboda veroizpovedi, ki je bila ogrskim stanovom zaradi posebnih razmer na tem območju pravno priznana, je protestantizmu na široko odprla vrata. Protestantski pisci so izdali vrsto knjig nabožnega značaja, če omenimo le pomembno knjižno delovanje Š. Kuzmiča, J. Kardoša in drugih. Kasneje, v 19. stoletju, se je razvila tudi posvetna poučna književnost v prekmurskem narečju. Lahko rečemo, da nobena od slovenskih obrobni pokrajin ni imela v teh stoletjih tako bogatega slovstva, kot ga je imelo prav Prekmurje. Tudi z njim se je upiralo potujčevanju in tako prispevalo nemajhen delež k temu, da se je na tem izpostavljenem

koščku slovenske zemlje ohranila slovenska beseda. Duhovnim in posvetnim učiteljem pretekle zgodovine, ki so s pisano besedo poučevali in osveščali naše prednike, so se v začetku tega stoletja pridružili novi, ki so preteklo delo uspešno nadaljevali tudi s ponatiskovanjem starejših protestantskih in katoliških knjig.

Tudi v jezikovnem, bolje rečeno dialektološkem smislu, je bila ta pokrajina zelo zanimiva. Küzmičev prevod *Novega testameta* je še do danes ostal največja zakladnica prekmurskega besedišča za jezikoslovce. Slovníčar in dialektolog P. Dajnko, sicer ploden in zaslužen ljudski pisatelj, je sredi preteklega stoletja v svoji slovnici hotel celo modificirati domače narečje kot knjižni jezik.

Splošno kulturni pomen prekmurske knjige je bil v tem, da je poleg tega, da je duhovno oblikovala zavest tega ljudstva, ločenega tudi kulturno od narodne celote, imela tudi narodnostni značaj. Dejstvo, da se prvi prekmurski pisatelji niso odločili za pomadžarjenje, ki naj bi omogočilo ljudstvu brati vsakišne knjige, je odločilnega narodnostnega pomena, čeprav je vztrajanje pri slovenščini povzročalo huda nasprotovanja in politične napade. Prav ta trdoživost pa je pripomogla k temu, da je slovstvena dejavnost v materinščini v skoraj 250 letih ne le ohranjela in utrjevala slovenski jezik v tej krajini, ampak tudi narodnostno prebujala in navduševala.

Zakaj pravzaprav vse to razmišljanje o kulturni in književni preteklosti Prekmurja?

Ta ekskurz v preteklost naj bi pokazal, da je bila pokrajina na severovzhodu Slovenije navzlic razmeram, značilnim za tamkajšnji zgodovinski politični razvoj, tesno vpeta v idejo knjige in domačega jezika. Ključno vlogo je torej imela knjiga! Knjiga je torej tista rdeča nit, ki povezuje preteklo zgodovino naroda in jezika s prihodnostjo, knjiga je torej tisti element, ki vzdržuje narodovo identiteto, jezik in obstoj. Knjiga torej, ki RASTE.

Prav pojem rastočnosti in povezovalnosti je glavni motto vseslovenskega kulturnega projekta RASTOČA KNJIGA, projekta ponosnega srečanja s preteklostjo ter pogumnega načrtovanja prihodnosti. Vsekakor ima RASTOČA KNJIGA svoj simbolični pomen pri združevanju vsega zlahotnega v kulturi in znanosti, vsega, kar smo prejeli iz preteklosti, in vsega, kar je slovenski duh ustvaril doma in po svetu.

Ideja o projektu RASTOČA KNJIGA je bila predstavljena konec leta 2000 v Državnem svetu Republike Slovenije, ki je tudi prevzel pokroviteljstvo nad projektom. V svojem nagovoru na vse "Lube Slovence" – kot je svoje sorojake že pred več stoletji ljubeznivo nagovoril Primož Trubar, oče prvorojene

slovenske knjige – je v imenu skupine dobro mislečih Slovencev povabil vse državljane k sodelovanju pri projektu, ki je bil zamišljen kot pomnik slovenstvu, za katerega si bodo prizadevali vsi, ki jim je pri srcu naša knjiga in naš jezik, vsi segmenti naše družbe, od gospodarstva do kulture in politike. Projekt obeležuje več pomembnih mejnikov oziroma obletnic v naši kulturni preteklosti. To je pomnik duhovni dimenziji našega naroda, ki se začinja pred davnimi tisoč leti z Brižinskimi spomeniki, našo prvo slovensko zapisano besedo, in nadaljuje skozi vso našo kulturno zgodovino, ki jo osvetljujejo imena naših največjih mož, od Trubarja, Valvazorja, Dalmatina, Slomška, Prešerna, Cankarja in cele plejade drugih zaslužnih Slovencev – vse do sodobnih tvorcev naše ustvarjalnosti in narodove samostojnosti. Tem mejnikom v hvaležen spomin in kot spodbuda v prihodnosti je namenjena RASTOČA KNJIGA.

Velikim mejnikom naše duhovne zgodovine se je nedavno pridružil še eden, zadnji, najmanjši: naša država – ena najmlajših v Evropi – je nedavno praznovala deseto obletnico neodvisnosti. Originalni obeležitvi prehoda v novo tisočletje se pridružuje tudi projekt RASTOČA KNJIGA, ki naj zaznamuje naš narod kot narod knjige, narod, ki bo po svoji kulturi in zavezanosti knjigi ostal prepoznaven tudi po vstopu v mnogonacionalno Evropsko unijo, ko se bo še bolj neposredno srečeval z velikimi, močnimi kulturnimi okolji. Naša prepoznavnost v svetu je danes še precej skromna, kajti mali narod, kot je slovenski, se ne more uveljavljati s svojo ekonomsko ali vojaško močjo, lahko pa se uveljavimo na področju kulture, znanosti in umetnosti – vse to pa simbolizira prav knjiga. Slovenci smo lahko ponosni, da je bila prva slovenska beseda zapisana že pred tisoč leti.

Projekt RASTOČA KNJIGA naj bi opozoril, da smo imeli v tem pomembnem času prehoda v novo tisočletje svojo državo, svojo vojsko, svoj parlament, svojo denarno enoto. Naslednjim generacijam naj bi prenesel sporočilo, naj vrednote slovenstva ohranjajo, ne v smislu nacionalistične prenapetosti, ampak ponosa na svojo dosedanjo tradicijo. Prav knjiga nas je v preteklosti reševala, naši knjigi se imamo zahvaliti, da smo to, kar smo.

In kako se v ta koncept vključuje projekt RASTOČA KNJIGA, ki je predmet tega razmišljanja? RASTOČA KNJIGA nam v stiliziranem panoramskem pregledu prikazuje našo kulturno in knjižno preteklost in njene ključne mejnike slovenske kulturne zgodovine – za zdaj v obliki potujoče razstave doma in v tujini, v prihodnje pa bo našla stalni domicil v primernem prostoru v centru našega prestolnega mesta. To ne bo samo priklon naši preteklosti, ampak tudi viziji prihodnosti,

duhovnemu usmerjanju našega naroda tudi za naprej. Ta prostor ne bo "muzej knjige", ampak hram knjige, živ objekt, shajališče ljudi, prostor, kjer naj bi se dogajale še druge dejavnosti, povezane s knjigo.

Projekt je velik predvsem v plemenitem smislu, ki naj Slovence združi, podobno kot smo se pred več kot desetimi leti enoglasno združili v želji in odločitvi za samostojnost. K projektu so s svojimi prispevki povabljeni prav vsi Slovenci, tudi tisti, ki živijo onkraj meja naše domovine.

Projekt je doslej pritegnil k sodelovanju veliko Slovencev vseh slojev in poklicev, izobražence in preproste ljudi, meščane in podeželane - skratka, vse, ki čutijo z narodom in za narod.

Imamo izjemno priložnost, da živimo na prehodu iz enega tisočletja v drugo, in imeti moramo vizijo, kako naprej. Zavedamo se teže misli, ki pravi, da narod, ki nima vizije, ni vreden prihodnosti. Zato je projekt RASTOČA KNJIGA ne le kulturna, ampak tudi državotvorna akcija. Svetu moramo pokazati, da nismo narod, ki hoče ideje le posnemati, ampak smo ustvarjalni narod. Z inovativno idejo RASTOČE KNJIGE, ki jo želi uresničevati društvo Rastoča knjiga, bomo to tudi dokazali.

Veronika Klemenčič

SKLEPI OBČNEGA ZBORA

Slovenskega protestantskega društva
Primož Trubar
11. 6. 2004

1. Društvena dejavnost bo v naslednjem letu osredotočena na začetek aktivnosti, vezanih na 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja. Tako upamo, da bomo še v tem letu dobili Častni odbor ter dodelali program aktivnosti.

2. Še naprej si bomo prizadevali za organiziranje območnih podružnic ter za pridobivanje novih članov. Načrtujemo, da bomo še to leto dokončali formiranje dveh podružnic, in sicer v Radovljici in Krškem.

3. Občni zbor sprejema predloženo vsebinsko zasnovano revije *Stati inu obstati* kot slovenske družboslovne revije in naroča Izvršnemu odboru, da poskrbi za njeno dooblikovanje.

4. Občni zbor ugotavlja, da Statut društva v 5. členu (9. alineja) omogoča izdajanje revije, in imenuje uredniški odbor v sestavi: dr. Marko Kerševan (glavni urednik), Dušan Voglar (odgovorni urednik), dr. Božidar Debenjak, dr. Matjaž Kemcl, dr. Mihael Kuzmič, Leon Novak (člani).

5. Občni zbor pooblašča Izvršni odbor za sklepe, potrebne za izvajanje pravnih, finančnih in organizacijskih opravil v zvezi z izdajanjem revije.

6. V tem in naslednjem letu si bomo prizadevali skupaj z mestom Ljubljana in Ministrstvom za kulturo, da pridobimo in pripravimo vso potrebno dokumentacijo za adaptacijo Ribjega trga 3.

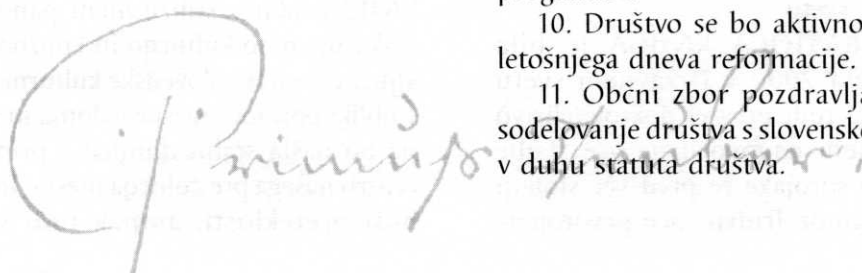
7. Še naprej si bomo prizadevali za izhajanje *Zbranih del Primoža Trubarja* in za začetek izdajanja del drugih, predvsem prekmurskih protestantskih piscev.

8. Formirali bomo Odbor za gospodarsko dejavnost društva ter po možnosti razširili družabno življenje društva.

9. Nadaljevali bomo s prizadevanji, da protestantika postane del visokošolskih učnih in raziskovalnih programov.

10. Društvo se bo aktivno vključilo v praznovanje letošnjega dneva reformacije.

11. Občni zbor pozdravlja in podpira dosedanje sodelovanje društva s slovensko Evangeličansko cerkvijo v duhu statuta društva.

SKLEPI OBČNEGA ZBORA

Slovenskega protestantskega društva

Primož Trubar

18. 6. 2005

1. Občni zbor sprejema poročilo o pripravah na izdajanje revije *Stati inu obstati*. Občni zbor pooblašča Izvršni odbor Društva, da sprejema konkretna dopolnila programske zasnove revije *Stati inu obstati*, razrešuje in imenuje urednike in člane uredniškega odbora in uredniškega sveta revije ter sprejema sklepe, potrebne za koncipiranje, financiranje, pripravo, tiskanje in distribuiranje revije. Izvršni odbor naj pripravi in predloži vse potrebne dokumente Ministrstvu za kulturo RS za vpis revije v register medijev. Prizadevati si moramo, da bomo pridobili med člani Društva čim več rednih naročnikov revije, katere 1. številka bo izšla jeseni.

2. Prizadevali si bomo za čimbolj redno izhajanje *Zbranih del Primoža Trubarja*.

3. Nadaljevali bomo s prizadevanji, da protestantika postane del visokošolskih učnih in raziskovalnih programov. V tej zvezi bomo še naprej razvijali stike z Univerzo v Ljubljani in Evangeličansko cerkvijo ter okrepili stike z Univerzo v Mariboru in s Primorsko univerzo.

4. Še naprej si bomo prizadevali za organiziranje območnih podružnic ter za pridobivanje novih članov. Načrtujemo, da bomo še to leto dokončali formiranje dveh podružnic, in sicer v Radovljici in v Krškem.

5. Društvo bo nadaljevalo organiziranje ekskurzij po krajih, ki so povezani s protestantizmom in delovanjem slovenskih protestantskih piscev in zaslužnih mož.

6. Aktivno se bomo vključili v praznovanje državnega dneva reformacije.

7. Društvo si bo še naprej prizadevalo, da bo Vlada RS še letos imenovala Častni odbor za proslavo 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. V zvezi s tem je treba dodelati osnutek programa dejavnosti in začeti z njegovim uresničevanjem.

8. Občni zbor Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar ugotavlja, da društvo deluje v javnem interesu na področju kulture, in pooblašča izvršne organe društva, da vložijo pri Ministrstvu za kulturo predlog za vpis v register društev, ki delujejo v javnem interesu na področju kulture.

9. Sodelovali bomo pri pripravljaju spominskega srečanja ob obletnici sežiga protestantskih knjig v Ljubljani (23. december).

10. Sodelovali bomo tudi pri pripravljaju proslav v Murski Soboti, Gornji Radgoni, Krškem in drugih krajih.

11. Društvo poudarja kulturni pomen, ki ga ima delovanje Janeza Rozmana (Mojster Janez) s potujočo tiskarno, in priporoča širše sodelovanje z njim pri pripravljaju proslav in raznih drugih dejavnosti.

12. Občni zbor priporoča Izvršnemu odboru, naj preuči dosedanje plačevanje članarine in možnosti za njeno zvišanje.

13. Člani organov Društva in tudi vsi člani Društva naj si prizadevajo za še večjo navzočnost informacij o dejavnosti in pobudah Društva v javnosti.

14. Med akcije ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja bi lahko uvrstili razposiljanje zgibanke v vsa gospodinjstva (morda skupaj z dnevniki).

Primož Trubar

IZ CERKOVNE ORDNINGE PRIMOŽA TRUBARJA

DE POVSOD, V MEISTIH, V TERGIH inu per farah, se imajo latinske, nembske inu slovenske šule gori narediti.

O Bena dežela, ne meisto, ne gmaina ne mogo prez šul, prez šularjev inu prez vučenih ludy biti, ne deželskih ne duhovskih ričy prov ravnati ne obderžati. Tu vsaki zastopni človik more lahku zastopiti. Obtū nekar le samuč ty verni, Božy ludy, temuč tudi ty modri aydi so povsod v nih meistih inu deželah male inu velike šule inu v tih istih vučene, modre ludy deržali. Ty Egyptary in Palestini so imeli nih farye; Gen.47, 1.Reg.6. Ty Caldeyi, Perzi so imeili nih magos, nih modre; Daniel.1,2. Ty ludy ty gymnosofiste, ty Gerki v tim meistu Ateni inu drugdi velike šule inu dosti filozofov, velikih, vučenih ludy, ty Rimlani nih collegia. Inu Gospud ie v ti stari izraelski cerqvi po vseh meistih rekal šule deržati; Nu.35. Ty veliki preroki, koker Samuel, Elias inu Elizeus, so sami šulmoistri bili, nih šulary so se imenovali nazarei inu otroci tih prerokov; 1.Reg.10, 4.Keg.6, Amos.2, Treno.2. V tim čassu, kadar so Cristus inu ty jogri po ludovski deželi hodili, so po vseh iudovskih inu gerskih meistih synagoge, tu je šule, bile, v Ieruzalemu ie ena velika šula bila; Luc.4, 8, 21, Ioh. 9, 12, 16, 18, Act. 6, 9, 13, 14, 15, 17. Ty jogri, s. Paul so tudi šule inu šulmoistre naredili; Act. 13, 1.Cor.14. Za jogri potle so te šule zdaici inu povsod v tim kersčanstvu nareiene inu v tih istih vissoki, brumni, vučeni šulmoistri postavljeni, koker so bili Pantaenus, Clemens, Origenes, Eraclos, Dionisius. Potle ty kersčanski cessary, krali inu vyudi, ty so povsod collegia, cloštre, šule inu corarye za volo, de

se v nih vučeni inu dobre pameti hlapčiči imajo koyti, rediti inu ti S. Pysmu prov vučiti, zastopiti, izložiti inu pridigati, de so to cerkov, gosposke inu purgarske ričy znali inu umeli rovnati, vižati inu pelati. Obtū ie sylnu potreba tudi per sadašnjim čassu, de se te šule povsod gori derže, de tej cerqvi dobra seimena od mladih vučenih ludy Bogu na čast inu timu kersčanstvu k dobrimu za sebo pustimo. Cesary, krali, vyudi inu vsa žlaht oblast inu gosposčina so dolžni dobre, vučene šulmoistre inu umeitelne mlade ludy v te cloštre inu v corarye postaviti inu te lenee, nemarne, pozrešne, nečiste inu malikovske farye inu menihe iz nih izvreči inu izpoditi. V slednim meistu, v tergu in per sledni fari šulmoistre inu šularie deržati, v meistih inu tergih, de se latinsku inu nemšku, per tih farah od farmoštrov, podružnikov inu mežnariev to slovensku pysmu, brane inu pissane vuči. S takim se spet ta stara, prava vera gori perpravi inu po vsem sveitu reztegne, prave, bogudopadeče Božye službe inu molitve, bruma, poštene, lubezan pruti Bogu inu vmei ludmi narede, malikovane doli zatare. Inu s teim hočmo tudi te naše dezele pred Turki, pred našimi sovražniki ubraniti inu pred dragino, hudim vremenom, pred moryo obarovati inu ohraniti inu na koncu tiga našiga lebna dobiti tu nebesku veselie skuzi Jezusa Cristusa. H timu inu k vsakimu dobrimu dai Bug tei naši gosposčini suo milost, S. Duha, dobro missal inu napreivzetie inu dokonane. Amen.

Zbrana dela, 3. knjiga, 381–383.

Primož Trubar,